

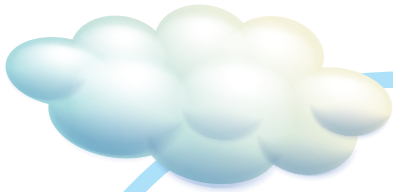
НОВА
ПОЧАТКОВА
ШКОЛА

Хрестоматія

ЧИТАЄМО
на канікулах

3
КЛАС

Для використання
протягом усього року

Хрестоматія

ЧИТАЄМО

на канікулах

3
клас

УДК 291.337
ББК 84.4 УКР1
Ч-69

Ч-96 Читаємо на канікулах: Хрестоматія для 3 класу/ Упоряд.
М. О. Володарська. — Х.: Ранок-НТ, 2016.— 208 с.

ISBN 978-966-315-204-2

Хрестоматія містить твори провідних класиків української та світової літератури, народні казки, загадки, прислів'я тощо. Книга сприятиме вдосконаленню навичок читання, розвитку уваги, пам'яті та уяви, вихованню доброго літературного смаку та любові до рідного слова.

Видання призначено для учнів 3 класу.

УДК 291.337
ББК 84.4 УКР1

ISBN 978-966-315-204-2

© Володарська М. О., упоряд., 2016
© Прядкина Л. К., іл., 2016
© ПП «Ранок-НТ», 2016

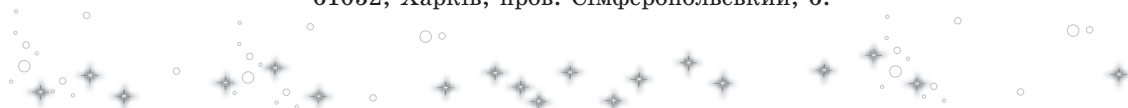
Навчальне видання

Упорядник ВОЛОДАРСЬКА МАРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

ЧИТАЄМО НА КАНІКУЛАХ: ХРЕСТОМАТІЯ ДЛЯ 3 КЛАСУ

Код О199005У. Підписано до друку 27.02.2016. Формат 70×90/16.
Папір офсетний. Гарнітура Шкільна. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 9,3.

ПП «Ранок-НТ». Свідоцтво ДК № 2121 від 10.03.2005.
61052, Харків, пров. Сімферопольський, 6.

ПРИВІТ, ДРУЗІ!

Перед вами — розгорнута книга. А це означає, що на вас знову чекає чудова подорож у світ літератури.

У книгах, як у великому дзеркалі, відображається наше життя. Адже письменники розповідають про те, що цікаво багатьом людям. Особливо нелегко писати для дітей, оскільки ви — найдопитливіші та найвибагливіші читачі.

Отже, в цій книзі зібрані кращі твори дитячої літератури. Ви познайомитесь із творчістю талановитих письменників, потоваришуете з різними літературними героями. Когось із них ви, напевне, вже встигли полюбити, а деякі зустрінуться вам уперше.

Сподіваємось, що вам сподобається подорож сторінками цих літературних творів.

Успіхів вам, діти!

ПОРАДИ ЧИТАЧЕВІ

Перед тим як розпочати читання твору, познайомся з його автором.

Подбай про тихе, зручне місце для читання та добре освітлення. Не читай лежачи.

Під час читання звертай увагу на поведінку героїв. Бери собі за приклад добрі вчинки.

Не роби позначок на сторінках. Якщо тобі сподобався якийсь вислів, випиши його у свій «Щоденник читача».

Прочитавши твір, поміркуй, чого він тебе навчив.

Стався до книги дбайливо: обгорни її та користуйся закладкою.

Збирай власну бібліотеку письменників, чиї твори тобі подобаються найбільше.

**Я ЧИТАЮ
ЗАЛЮБКИ**

Е. Саталкіна

ОДЕНІЦЯ

Зазирни в щоденник Гриця.
Там із мови — одиниця.
Довжелезна, мов жирафа,
І товстенька, наче шафа.
А чому? Це зрозуміло:
Бо під час диктанту з'їла
Із тарилки борщ з грєбами,
ПригАстилась пирАгами.
Ну а потім одЕниця
Воду випЕла з крЯниці.

І. Січовик

ЗРАНКУ КИЦЯ ЧЕПУРИТЬСЯ

Сьогодні Киця встигла зранку
Поїсти рибки і сметанки,
Водички чистої напитись
І заходилась чепуритись.
Вона собі помила ротик
Антени-вуса і животик,

Чорнявий носик, гострі вушки,
М'якенькі лапки, як подушки.
Помила Киця вікна, двері,
Балкон, підлогу і шпалери,
Каструлю, ванну, квіти, миску
І в ліжку сонного Дениска.

Г. Поволоцький

ДОБРИЙ ЧАРІВНИК

Учора мама пекла пиріжки з сиром, та й каже:

— Колю, віднеси гостинця тітці Ганні.

Тітка живе поруч, лише перейти вулицю.
В невеличкому будинку.

— Пригощайтеся, тітко, свіжими пиріжками, мама прислала,— каже Микола, ставши на порозі.

— Ох ти ж, мій племіннику любий, спасибі тобі. Хай колись спечу, то й тебе почастую.

— Я коли йшов до вас, то мало не перечепився. У вас сходинки біля ґанку поламані.

— Оце все хотіла попросити твого тата, щоб полагодив, та все забуваю.

— Я перекажу йому, що ви просили,— пообіцяв хлопчик і вибіг з хати.

Вранці, коли всі пішли на роботу, Микола взяв молоток і цвяхи та й пішов до тітчиної хати. Оглянув сходинки, прилаштував дощечки й кожну прибив. Увечері до них зайшла Ганна та й хвалиться:

— Хтось так гарно відремонтував мені сходинки. Чарівник якийсь.

Микола глянув крадькома на маму й тітку і сам собі усміхнувся.

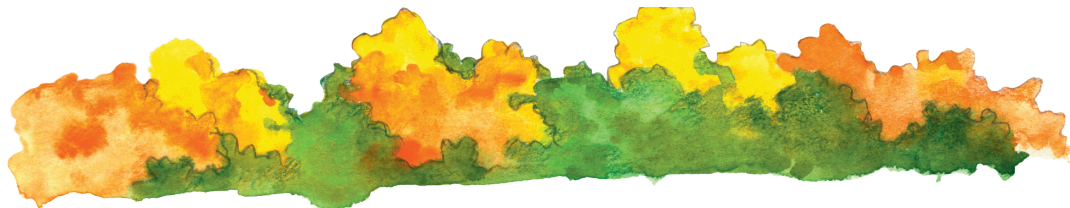

Б. Лепкий

ПТАШКА

Івасик пташечку зловив,
Щасливий вбіг у хату:
— Який же гарний, ах, який
Пташок, дивися, тату!
А батько глянув у кулак,
Покивав головою:
— А що було б, якби-то так
Зробив хто із тобою?
Життя на волі для усіх
Над все дорожче, сину! —
Івасик вибіг на поріг
І випустив пташину.

М. Стеценко

СИНИЧКА

— Мамо! Дивись, що у мене! — весело гукав Яшко. В руках він тримав клітку, де стрибала маленька пташка.

Крильця в неї зелено-сірі, грудка жовтава, а шапочка оксамитова.

— Це синичка,— сказала мама.— Де ти її взяв?

— Миколка дав.

— Пустив би ти її на волю, синку.

— Я їй цукерку дам.

— Не їсть вона цукерок. Їй би комах ловити.

Яшко не послухав мами. Синичка залишилась у клітці.

Одного ранку прокинувся Яшко і аж очі примружив. У розчинене вікно ясно світило сонце, весело щебетали пташки. Хлопчик обійшов квартиру — вдома не було нікого. Татко на роботі. А де ж мама? Сіпнув Яшко двері — замкнуті. «Мабуть, пішла до магазину».

На столі стояла чашка з молоком, на блюдечку — варення, булка. Та Яшкові їсти не хотілося.

Йому б побігти на вулицю, до товаришів, у м'яча погратися, та двері замкнено.

Понудився, понудився Яшко, підійшов до клітки. Забившись у куточок, зажурено сиділа синичка. Вона нічого не їла, не пила.

«Ци-ци-пінь! Ци-ци-пінь!» — плакала пташка. «Може, і їй сумно, як мені?»

Жаль стало Яшкові синички. Відчинив він дверцята клітки.

— Лети!

«Чіві-чік! Чіві-чік!» — враз спорхнула синичка у вікно. Облетівши коло, вона затріпотіла крильцями під Яшковим вікном і зникла в голубому небі...

Сонце землю теплом зігріває,
а людину її доброта і любов
у житті прикрашає.

ІЖАК І ЛИС

З їжака сміявся лис:
— В тебе чуб не так поріс,
Це не чуб — якийсь клубок
Чи то голок, чи шпильок.
В перукарню б ти побіг —
Там шпильки б свої постриг
Чи гребінчика б придбав —
Чуб по моді причесав.
Тільки це промовив лис,
А до нього змій підліз.

З жахом лис подавсь назад,
Та повзе на лиса гад.
Лис до пня скоріше — верть,
Та повзе за лисом смерть.
Коли враз клубок шпильок
Підкотився під пеньок,
Покотився до змії
І шпильками вбив її.
Бачить лис: це не клубок,
А завзятий їжачок!
Їжачку вклонився лис,
Лапку з вдячністю потис
Та й од радості аж плаче:
— Не стрижи шпильки, їжаче!

Г. Поволоцький

ТІЛЬКИ ТОБІ, БАБУСЮ!

У неділю за обіднім столом зібралася вся сім'я. На чільному місці сиділа сива, наче голубка, бабуся, поряд з нею (на подушці, щоб міг дотягнутися до тарілки) — онучок Вітя, а далі — тато і мама.

Коли вже попоїли і салат із помідорів та огірків, і борщ, і рум'яні котлети з гречаною кашею, мати внесла з кухні повну вазу персиків, припрошуючи:

— Їжте, будь ласка. Це вам сьогодні замість компоту.

— Бабусю, он той найбільший персик — то тобі,— мовив Вітя і показав пальцем на рожевощогого красеня, який увінчував гарно викладену гірку жовтогарячих плодів.

— Я тобі його подам,— сказала старенька.— Той персик, Вітю, так і проситься до тебе на тарілку.

— Ні, ні,— замахав руками хлопчик.— Тільки тобі, бабусю, тільки тобі.

— Дякую, Вітю. А тепер поклади собі ось цих двох красенів. Вони теж дуже смачні.

— Ні, бабусю. Спочатку всі з'їмо по одному, потім знову всі по одному. Щоб вистачило кожному.

— Хай буде так,— погодилася старенька. Батько з матір'ю презирнулися — в очах світилася радість. Вітя надкусив соковитий персик і подарував рідним щасливу усмішку.

О. Буцень

ЗАРАЗ

Цікавою була Маринка, все їй треба знати. Почує, наприклад, якесь нове слово — неодмінно спитає, що воно значить. Пояснять їй раз — і запам'ятає.

Та трапилось Маринці одне слово, яке вона ніяк не могла втямити. А слово те звичайнісіньке: «Зараз».

Правда, дивно?

І якби через нього не стався один неприємний випадок, Маринка, мабуть, і досі б його не зрозуміла.

А трапилось от що.

Прокинулась Маринка в неділю, сяк-так одягнулась і давай бавитись ляльками.

Мама каже їй:

— Ти, доню, спершу ліжко застели, вмийся, а тоді вже грайся.

А Маринка на те:

— Зараз, мамусю,— і знову грається.

І скільки разів не повторювала їй мама, вона все своє: зараз та зараз.

«Напевно, не розуміє дочка цього слова»,— подумала мама.

От і каже чоловікові:

— Може, сьогодні поїдемо в зоопарк? Погода чудова. Давно вже там не були.

Як почула те Маринка, так і закрутилась по кімнаті дзигою.

— Ой мамочко, як добре ти надумала! Давай швидше снідати і поїдемо.

— Зараз,— відказала спокійно мама і пішла до кухні.

Не сидиться Маринці в кімнаті, і вона на кухню подалась.

— Мамусю, ми скоро будемо снідати?

— Зараз, доню,— знову відповідає мама, а сама порається біля плити.

Бігає Маринка з кімнати в кухню, то попросить маму плаття випрасувати, то бант блакитний зав'язати.

А мама на те — зараз та зараз. Прикро стало Маринці, розрюмсалась.

— Чого це ти плачеш? — питає в неї тато.

— Я маму стільки просила, а вона все відповідає, що зараз, і нічого мені не робить... — І хлюпнула знову носом.

— А я чув, що «зараз» — це «потім».

— Хто ж тобі таке сказав? — дивується Маринка.

— А твоє незастелене ліжко, розкидані ляльки, неприбрані звечора фарби...

Подивилась навколо Маринка, витерла кулачками сльози і сказала:

— Я, татуню, зараз усе приберу.

І швиденько все прибрала. Отак і зрозуміла Маринка те «зараз». А як тільки зрозуміла,— то й мама вже не барилась: посміхаючись подала снідати.

Сніданок видався Маринці надзвичайно смачним. І незабаром усі поїхали в зоопарк.

КІТ ЧУДИЛО

До нас приблудилося кошенья, і ми взялися його вчити. Хто його зна, як треба вчити котів, то ми й стали його вчити по-собачому.

— Ляж! — і котик лягає і дивиться на нас, що ми йому дамо за це.

— Вперед! — і котик біг уперед що мав сили.

— Назад! — і котик вертався до нас. Тоді ми давали йому трішки сиру або риб'ячу голову.

Так ми й вивчили його по-собачому.

Зробили йому нашійничок зі старого ремінця, і став він зватись Чудило.

Так і бігав за нами кіт Чудило, немов собачка. Тільки не скрізь. У річку не ходив. Ми купаємося, а він сидить на березі, чекає. Ми — до човна, а він не хоче, нявчить, бігає берегом, а до нас не пливе. Не люблять коти мокрого!

Одного разу поїхали ми човном вудити рибу. Дійшов з нами до берега кіт Чудило, а в човен не поліз, не схотів. Вибрався на дошку, що коло неї перуть білизну, і сидить на тій дошці над водою.

звисає над водою, уже й передні лапки в глекові, тоді — шубовсть! — і вскочив у воду.

Заметушився, заборсався, забився у воді — аж глек ходором ходить. І не вистрибує.

Ну, думаємо, пропав кіт Чудило — утопився, захлинувшись водою, упавши догори ногами в глек.

Уже хотіли його рятувати, коли вилазить! Мокрий, сердега, нечепурний, плохий, ніби цілу ніч під дощем був, але рибка в зубах.

Виліз, рибку поклав долі, обтерся, облизався й почав їсти.

Рибку з'їв, помурчав, витягнув ноги, ще раз облизався — і знову поліз на глек.

Дуже довго сидів, дивився, коли знову — шубовсть! — і вистрибнув з рибкою в зубах, і цю з'їв. Тоді ми забрали глек і попекли верховодок на сковорідці. Поклав на хліб — і їж!

І кісток не треба вибирати — так і хрумтять на зубах, як хрящ. А Чудилові повіддавали хвостики й голівки.

Отак і привчився кіт Чудило до мокрого. Іде з нами до річки, стрибає в човен, як мисливський

собака, і зараз же до глека. Ми вудимо рибу, а він на глекові сидить, чекає. Як накидаємо у глек верховодок, тоді й він починає ловити рибу. Отакій у нас був кіт — кіт Чудило.

Р. Л. Стівенсон

КУДИ ПЛИВЕ КОРАБЛИК

У річки темні хвилі
І золотий пісок,—
Хлюпоче на привіллї
І в'ється, мов пасок.
Листочки й зámки з піни
Відносить течія...
В незвідані країни
Пустив кораблик я.
Пливе він за водою
Повз наш лісок та млин,
Під гіркою крутою,
По обширах долин.
Він пропливе півсвіту,
І через сотню миль
Вже зовсім інші діти
Його дістануть з хвиль.

А під дошкою гуляють маленькі рибки-верховодки. Дивиться на них згори кіт Чудило — мабуть, смачні рибки, та в мокрому місці плавають. Дививсь, дививсь та й заснув на сонечку.

Наловили ми багато верховодок. Був у нас здоровенний синій глек, той, що воду ставлять коло вмивальника. Зачерпнули ми тим глеком води і напустили туди верховодок повно. І попливли човном додому.

Прокинувся кіт Чудило, протер лапками очі й дивиться, чи не привезли ми йому чогось смачненького. Полазив у нас по плечах, по кишенях — немає нічого. Тоді як глянув у наш глек, так і закам'янів: рибок у глеку так рясно, що води між ними не видно.

Плавають, плавають, одна на одну налазять — аж чорно в глекові.

Ми поставили глек на землю і трошки одсунулися, дивимось, що робитиме кіт Чудило.

Він вибравсь на верхній край глека, умоститися й сидить.

Сидить, дивиться вниз на рибку. Дивиться, дивиться й нахиляється нижче та нижче, уже

І. Франко

КИЦЯ

Плакала киця на кухні,
Аж їй очиці попухли.
«Чого ти, киценько, плачеш,
Їсти чи питоньки хочеш?»
«Ні їсти, ні пити не хочу,
З тяжкої образи плачу:
Сам кухар сметанку злизав,
А на мене, кицюню, сказав».

І. Сенченко

ХЛІБ СВЯТИЙ

Принесла баба хліб з магазину. Катруся не голодна була. Покуштувала і аж ніс зморщила.

— Фе, який поганий!

Бабуся дуже розсердилася і почала навчати внучку:

— Так ніколи не можна говорити на хліб. Коли він чомусь не подобається, кажуть: «Хліб так негарно випечений...»

— А Юрчик теж не шанує хліба,— насупилася Катруся.— Не доїв надворі шматочка і кинув на землю. Потім із Сергієм почали його футболити...

— Ай, як негарно! — розгнівалася бабуся. І сказала внучці: — І сама ніколи так не роби, і Юрчикові не дозволяй. Не доїла — однеси у хлібницю поклади, пізніше доїси. А коли хтось кине на землю — накажи підібрати. Топтати хліб не можна. Хліб дає людям життя. Без хліба ж — голод, смерть. Скільки на світі людей перемерло без хліба! Хліб святий.

Катруся задумалася. Потім притулилася до баби:

— Я більш ніколи не буду погано казати про хліб і не розкидатиму. І Юрчикові не дозволю. Тільки не треба сердитися на мене. Приголуб мене...

Бабуся поклала руку на голову внучці й пригорнула її до себе.

Жітній хліб — пирогів дід.

ХТО КОГО ВОДИВ?

Леся приїхала до бабусі в гості. Тут і собачка біленький підбіг. Вертить хвостом, розглядає дівчинку. Наче й не страшний звір, але ж... Зуби білють гостро, язик висить. Та ще й головою раптом потягнувся вперед до Лесиної ніжки, дівчинка злякано притулилась до мами.

— Не бійся, Лесю. Білячок не кусається,— заспокоїла бабуня.— Тільки за хвіст його не треба брати. Він того не любить.

Обережно погладила Леся песика по спині, і він не розсердився. Навпаки, обернувся до Лесі, ніби аж заохочував: «Погладь іще. Мені це подобається». Страх Лесин минув. З радощів вона аж не знала, що йому таке приємне зробити. Вирвала травички й піднесла собачці: їж, пригощайся, Білячок...

Песикові образити дівчинку не хотілося. Тому він голову відвернув лише злегка, аж ніби ніяково, ніби давав зрозуміти: «Трави не їм. Я ж не коза і не цап. Я — песик Білячок».

Гарно було Лесі з Білячком. Вона брала його за вухо, знову гладила по спині й, не втерпівши, таки задовольнила свою цікавість — смикнула злегенька за хвоста. Білячок не загарчав, він тільки зиркнув посуворілим ображеним оком, наче хотів сказати: «Чемна дівчинка, а таке собі дозволяєш... На перший раз прощаю, а надалі прошу за хвоста не смикати, бо мені це неприємно».

Так і домовились.

— Мамо,— сказала Леся,— я поведу Білячка погуляти!

— Ну що ж, поведи. Тільки далеко не заходьте...

Леся зробила зі стрічки повідка.

— Гайда, Білячок! — і, сміючись, повела свого друга з двору. Щоправда, водити песика виявилось не так просто. Ти його — сюди, а він — туди. Ти його — до троянд, а він кудись убік — плиг! і зупинивсь, нашорошився. Бо... нора. А в норі, мабуть, хтось є, мешканець якийсь заचाївся. Білячок аж приліг, носа приклав до дірки, слухає, вдихає дух, що йде з норі. Хто там є в норі, озивайся! Лесі було б цікаво знати, але нора мовчить. Самі мурашки

з неї вилазять. Білячок шкрябнув лапою по норі. І далі Леся разом з повідком опинилась десь у хащах, над озером. Великі квітки біліють на воді, листя плаває... Тихо-тихо. І раптом — фрр! Це Білячок випушав дику качку — сиділа зовсім близько в рогазі, спурхнула, і Білячок підстрибнув за нею. Але куди там: вона як ракета — була й нема!

Ще Леся дивилася потім за лелекою, що спокійно кружляв над очеретами. Загледілась, цікаво їй було. Аж гульк потім: нема Білячка!

І такий очерет без собачки став високий — наче ліс... Як втрапити звідси додому?

І Леся в сльози:

— Мамо!

А сонце пече. А очерет густий — не проде-решся. І жаби — он у траві плигають...

Заплутавшись, Леся мало не впала. І саме в цей час щось торкнулось голенької ніжки: Білячок. Це він вологим своїм носом торкнувсь. Шиєю об Леся потерся... Ой, як зраділа йому Леся! А Білячок... Що він тільки не виробляв! І плигав, і качався, щоб тільки розважити дівчинку.

Тепер Леся міцно вхопилася за повідок і трималась за нього, не випускаючи з рук. І так вони удвох вибралися з очеретів: Білячок попереду, Леся за ним. Білячок добре знав стежки і впевнено вів Лесю додому.

— Мамо, я скрізь-скрізь поводила Білячка, — ще здалеку стала гукати Леся, вважаючи, що це справді було так. А мама й бабуня сміялися:

— Хто кого водив: ти його чи він тебе?
І справді: хто ж кого?

О. Веселка

МОЯ РОВЕСНИЦЯ

Є у нашому садочку
Дві берези, два дубочки,
Дві верби зелені,
Два високі клени,
Яблунь, слив і груш багато.
Посадив цей сад мій тато.
Між дубками біля тину
Виросла мала калина,
Навіть менша ще, ніж я,
Це — ровесниця моя.

М. Сингаївський

МАРІЧКА І ЗВИЧКА

У Марічки гарна звичка —
Любить все робить Марічка:
Полежати, потім сісти,
Потім булку з медом з'їсти.
Потім трішечки поспати
Та на гулі вийти з хати...
Роботяща в нас Марічка,
Тільки дивна в неї звичка.

М. Носов

ГІРКА

Цілий день діти працювали — будували снігову гірку у дворі. Згортали лопатами сніг і скидали його під стінку сарая в купу. Тільки перед обідом закінчили будувати гірку. Діти полили її водою і побігли додому обідати.

— Ось пообідаємо,— казали вони,— а гірка поки що замерзне. Після обіду ми прийдемо з санками і будемо кататися.

А Костик Чижов з шостої квартири хитрий такий. Він гірку не будував. Сидить собі вдома й дивиться у вікно, як інші працюють. Його діти кличуть, щоб ішов гірку будувати, а він тільки руками за вікном розводить та головою хитає — ніби не можна йому.

А коли діти пішли, він швидко вдягся, начепив коньки і вискочив у двір. Чирк коньками по снігу, чирк! Він же й кататися як слід не вміє! Під'їхав до гірки.

— О,— каже,— гарна гірка вийшла! Зараз спущусь.

Тільки поліз на гірку — бух носом!

— Ого,— каже,— слизька!

Схопився на ноги і знову — бух!

Разів із десять падав, ніяк на гірку видертись не може.

— Що робити? — думає. І придумав.— Зараз пісочком посиплю і залізу на неї.

Схопив він фанерку і потяг до двірницької. Там — ящик з піском. Він і став з ящика пісок на гірку тягати. Посипає поперед себе, а сам лізе все вище і вище. Видерся на самий верх.

— Ось тепер,— каже,— я спущусь!

Відпихнувся ногою і знову — бух носом!
Коньки ж по піску не їдуть!

Лежить Костик на животі і каже:

— Як же тепер по піску кататися? —
і поліз вниз рачки.

Тут прибігли діти. Бачать — гірка піском
посипана.

— Це хто тут напсував? — закричали вони.—
Хто гірку піском посипав? Ти не бачив, Костику?

— Ні,— каже Костик,— я не бачив. Це я сам
посипав, бо вона була слизька і я не міг на неї
залізти.

— Ах ти розумник! Бач, що вигадав! Ми
працювали, працювали, а він — піском. Як же
тепер кататися?

Костик подумав і сказав:

— Може, коли-небудь сніг піде, він засипле
пісок, от і можна буде кататися.

— Так сніг, може, через тиждень піде, а нам
сьогодні треба.

— Ну, я не знаю,— розвів Костик руками.

— Не знаєш! Як гірку зіпсувати, ти зна-
єш, а як полагодити — не знаєш! Бери зараз же
лопату!

Костик відв'язав коньки і взяв лопату.

— Засипай пісок снігом! — Костик посипав усю гірку снігом.

Діти принесли відро і знову водою полили.

— Ось тепер, — кажуть, — замерзне, і можна буде кататися.

А Костикові так працювати сподобалось, що він ще збоку лопатою східці зробив.

— Це, — каже, — щоб усім було легко вилазити на гірку, а то ще хтось прийде і знову піском посипле!

А. Босев

СОНЦЕ

Мабуть, сонцю в небі весело живеться,
Що воно не плаче, а завжди сміється.
Зраночку проснулось, всім нам любо-мило,
Стало над рікою, тихо личко вмило.
Рушником вишневим витерлось охоче,
Піднялося вгору — з нами снідять хоче.
І в твоє віконце сонце скоро гляне.
Сонце тих шанує, хто раніше встане.

ВІКОНЦЕ В ПРИРОДУ

ЧАРІВНА ОСІНЬ

В. Чухліб

ЧИ ДАЛЕКО ДО ОСЕНІ

Лелека живе на старому в'язі. З лелечихою й лелеченятами. Прибігають до в'яза Тарасик, і Гриць, і Миколка, і Тетянка. Витанцювують під в'язом і гукають:

— Лелеко, лелеко, до осені далеко?

Лелека, нагнувши дзьобату голову, незмигливо дивиться на дітей, а потім починає клекотати. Про що він клекоче? Спробуй розбери.

Лелека й лелечиха враз знімаються й летять на луги, до Десни. Лелеченята топчуться в гнізді, перебирають цибатими ногами, але летіти не наважуються.

— Лелеко, лелеко, до осені далеко? — знову прибігають до в'яза діти.

Лелека й лелечиха заклопотані. Їм ніколи відповідати. Вони щось говорять до своїх лелеченят, а потім беруться штовхати їх на край гнізда.

— Ой, вони ж розіб'ються! — злякано шепоче Тетянка.

— У них же крила є! — заспокоює її Тарасик. Лелеченята, неохоче відірвавшись від гнізда, злинають у небо. Плавно летять над садом, над городами, туди, де голубіє річка. А за ними старі лелеки.

Діти полегшено зітхають і весело галасують. Ідуть дні за днями. На зеленому човні пропливає літо.

— Лелеко, лелеко, до осені далеко? — виспівують під в'язом Тарасик, Гриць, Миколка й Тетянка.

Тиша. У гнізді порожньо. Із в'яза зривається жовтий листочок і, кружляючи в повітрі, поволі опускається на землю.

Осінь іде, а за собою дощі веде.

Літо дає коріння, а осінь —
насіння.

М. Познанська

ОСІНЬ НАША, ОСІНЬ

Осінь наша, осінь —
Золота година,
Неба ясна просинь,
Пісня журавлина,
Бабиного літа
Довгі, білі коси...
І дорослі й діти
Люблять тебе, осінь.
Та не тільки славна
За свою ти вроду —
Урожай іздавна
Ти несеш народу:
Щедра і дорідна,
Пахнеш ти медами,
Славиш край наш рідний
Зерном і плодами!

І. Соколов-Микитов

ВІДЛІТАЮТЬ ЖУРАВЛІ

У золоті осінні дні збираються відлітати журавлі. Готуючись у далеку дорогу, покружляли вони над рікою, над рідним болотом. Зімкнувшись у стрункі ключі, вирушають вони у вирій. Через ліси, через поля, через гомінкі міста високо в небі летіли журавлі. У глухому лісі, край болота, сіли відпочити.

Ще до світанку пробудилися сторожки журавлі. Ледь зоріє над рікою, над чорними верхівками

дерев. Темним і похмурым видається в таку пору глухий ліс.

Один за одним здіймаються журавлі з болота. У цю ранню годину в лісі просипаються птахи, бігають по берегу прудкі кулики.

Незабаром зійде над рікою й лісом веселе сонце. Усе тоді засяє, переміниться в осінньому темному лісі.

Високо піднімуться журавлі. З високого ясного неба почуємо їхні прощальні голоси.

До побачення, до побачення, журавлі! До радісної зустрічі навесні!

Л. Костенко

ДОЩ ПОЛИВ...

Дощ полив, і день такий полив'яний.

Все блищить, і люди як нові.

Лиш дідок старесенький, кропив'яний

Блискавки визбирує в траві.

Струшується сад, як парасолька.

Мокрі ниви і порожній шлях...

Ген корів розсипана квасолька

Доганяє хмари у полях.

ЗИМОНЬКА- СНІГУРОНЬКА

І. Нечуй-Левицький

ЗИМОВИЙ ЛІС

Ліс стояв, неначе молода під вінцем, у дорогому білому уборі, якого не вигдає ні одна людська думка.

І все те диво світилось наскрізь, блищало, сипало іскрами, діамантами, переливалось то різким, то матовим світлом. Ні одна картина природи влітку не може прирівнятись до тієї пишної фантастичної картини мертвої зими: то був тихий, мрійний, фантастичний сон заснулої землі.

Дорога спускалась у глибокий вузький яр, знов піднімалась на горба, то знов западала в долини.

Серед лісу замаячила корчма, прикрита білим товстим шаром м'якого снігу, зачорнів вивід на покрівлі, зачорніли вікна, неначе темні плями. Коло корчми була прогалина: на тому місці

неначе хто розкинув пишний фантастичний квітник: кружало густого терну було ніби виткане з павутиння та срібних ниток; розкидані кущики собачої бузини, папороті та бур'яну стали схожі на невидані квітки, викувані зі срібла; висока одним одна береза спустила до самого долу розкішні тонкі гілки, неначе розчесані довгі коси, присипані срібним пилом.

СНІГОВА КАЗКА

Усе засипав білий сніг.
А з ним — відлига на поріг.
І ми в дворі, де я живу,
Зліпили казку снігову.

Ось ведмідь — товстий дивак —
Сніжку пробує на смак.
Ось вовчисько-м'ясолюб
Зирить — взять кого на зуб...

Ось лисичка гостроруха
Гороб'ячий щебет слуха.
Ось зайчиська куцохвості
Всіх запрошують у гості.

А оце — сніговик,
В цілім світі мандрівник.
В капелюх його вберем,
Буде в нас він казкарем!

ВЕСНА-КРАСНА

Г. Демченко

ВЕСНЯНІ СТРУМОЧКИ

Цілу зиму спали,
На тепло чекали.
А тепер прокинулись,
Зразу бігти кинулись,
Дзвінко заспівали:
— Ми — струмочки весняні,
Ми — струмочки голосні,
Спішимо до річеньки,
Нашої сестриченьки.

Ю. Старостенко

ВЕСНОЮ

Ще не скрізь розтанули сніги, і в полі,
і в лісі доживають свого віку холодні злежані
плями снігу, а жайворонок уже прилетів. Уже
шарить чорними таловинами на своїх високих
ніжках і раз по раз нахиляє до землі голівку.

То висмикне хробака, то лялечку, то схрумає
ще яку-небудь кузьку.

А коли вияснить небо, злітає високо-високо
в прозору весняну синь і починає голосно спі-
вати. Почувши цей спів, протирає заспані очі
Мишко.

— Га, що сталося?

— Весна, весна! — радіють у мурашнику
мурашки.

— Ке-е-е...— ворухиться під корчем жаба.—
Вилазити треба...

О. Орач

БЕРЕЗНЕВІ СВІТАНКИ

Щороку і щораз однаково
В призначений для неї час
Весна у березні світанками
Вертає з вирію до нас.
Листочки викинули верби,
І за ніч визеленів луг.
Берези вибілили небо —
І все засяяло навкруг.

Ю. Старостенко

ПОВЕДІНКА ЗВІРІВ

Не сидиться в дуплі білці: вистрибнула, крутнулася туди-сюди, почухала лапкою за вушком і замислилася. Весна...

Клопіт зараз у білки, діточки народилися: голі, сліпі й зовсім безпорадні. Але то нічого, білочка-мама дбайлива. І зігріє, і молочком вчасно нагодує. Майже цілий місяць у білченят

не відкриваються очки, а мине ще якихось два тижні, і всі вже бігатимуть по гілках, цупко тримаючись лапками...

Вийшов з барлога ведмідь. Підвів голову, потягнув носом — весною пахне... Потерся кошлатим боком об дерево, струснувся, залишивши довкола себе клаптики шерсті,— линяє мишко. А мишам цього тільки й треба! Якраз згодиться для гнізда.

Охоче залишила б барліг і ведмедиця, але не може, у неї теж діточки. Ведмежата такі малесенькі, аж просто дивно: у такої великої мами такі маленькі діти.

ЛІТО-ЛІТЕЧКО

М. Познанська

РОМАШКА

На стрункій високій ніжці
Біля річки, на лужку,
У косинці-білосніжці
Стрів я квітоньку таку.
Ясним оком жовтуватим
Усміхалася мені.
Я хотів її зірвати,
А бджола сказала: — Ні!

Л. Забашта

ВОЛОШКИ

Я ніколи не забуду,
Як я полечком ішла,
А між жовтими житами
Синя квіточка цвіла.

Я волошки в житі рвала
І сплела собі вінок,
З жайворонками співала,
З вітерцем пішла в танок.

М. Людкевич

ЧЕРВОНА КАЗКА ЛІТА

Метелики літають наді мною, малина в горді така рясна й достигла, аж осипається від доторку легкого вітерцю. Не витримаю і біжу в малинник, щоб поласувати ягодами.

Для мене літо — це довгі-предовгі канікули, річка, густі трави, в яких можна заховатись, різнобарвні яскраві квіти, з яких плету віночки.

Найцікавіше літнє свято, якого я завжди з нетерпінням чекаю, 7 липня — Івана Купала. Воно, за язичницьким календарем, символізує весілля бога літнього сонцестояння з богинею води Даною.

У лісі біля річки на великому пагорбі відбувалося це свято. Запалювався вогонь. Купальське дерево, яким була верба або береза, символізувало Дерево життя. Його прибирали квітами, а на вершечок вішали вінки з калини та барвінку. Дівчата

запалювали на дереві свічки, водили хороводи, співали купальських пісень. Колесо, наче сонце в купальських іграх, обмотувалось соломою й запалювалось, щоб пустити його з горба у воду.

А ще хлопці й дівчата, хто найхоробріший, перестрибували через вогонь, щоб бути здоровим і щасливим. Як цікаво було, коли дівчата кидали на воду вінки й ворожили, дивлячись, в який бік попливе кожен вінок. Дітям подобалось спалення купальського деревця (Марени) та солом'яної ляльки (Купала), їх ще іноді топили у воді.

Розповідають, що священна ніч на Івана Купала є дуже таємничою. Нібито тварини здобувають дар людської мови, вода в річках на мить перетворюється в срібло, дерева переходять із місця на місце й говорять між собою. У цю ніч начебто зацвітає папороть. А де цвіте папороть, там закопаний скарб. І немає людини, яка б не мріяла віднайти цвіт папороті.

А ще я люблю серпневе свято, коли відзначається Преображення Господнє, або Спаса. Тоді в нашому селі свято. У церкві святять груші, яблука, мед, обжинкові вінки. Повернувшись додому, уся родина й гості сідали до столу. Ми, діти, теж.

Сад розкошував яблуками-спасівками. Вони, достигло-жовті, падали в траву, як тільки вітер чи дітлахи трясли розкішне гілля. Я завжди збирала в плетений кошик яблука й приносила їх на ганок, обплетений виноградом. Довкола пахло яблуками, городиною, а по річці тріскали крильми поважні, обважнілі за літо гуси.

День був гарний, сонячний і терпко-солодкий. Мені хотілося, щоб він не кінчався ніколи.

В. Крищенко

СОНЯЧНЕ ЯБЛУКО

Медом яблучко налите
Зачепилось на гіллі.
По садочку ходить літо
У солом'янім брилі.
Літо яблука зриває
І підносить дітлахам.
Гарну пісеньку співає:
— Цьому дам і тому дам...
А маленькому — найбільше,
Подарую цілий ківш.
Покуштуйте, любі діти,
Подаруночок від літа.

ПРО ТВАРИН

П. Стефаров

НЕСПОДІВАННИЙ УДАР

Вечір був похмурий, але морозяний. Падав тихий сніжок.

Солодко виспавшись, жовтогруда куничка висунула з віконця білчиного гнізда свою хитру мордочку. Озирнулася навколо. Прислухалась. Тихо. У лісі густішали сутінки. Час на полювання. І з легкістю птаха перескочивши з дерева на дерево, пронирливе звірятко зникло за зеленою завісою ялиника.

Зірке в куниці око. Гострий слух, тонкий нюх. Ось у глушині крилатих сосен крикнула сойка, просвистів повзик.

На товстому засніженому сучку щойно наслідив бородач-глухар, який тут харчувався. На стовбурі вивернутої буреломом деревини білка залишила цілу пригорщу луски від пахучих ялинових шишок.

Темніло швидко. І ще не встигли мешканці лісу влаштуватися на нічліг, а куниця вже нишпорила, шукала їхніх схованок. По дорозі заскочила в старе вороняче гніздо. З горобини зіграла рябчика, який ще не встиг заснути. Перескочила через оленячий слід на галявині, мовби підхоплена вітром, злетіла на волохату смереку. Гойднулася на крилатій гілляці. Раптом завмерла.

Поряд зі смерекою стояла суха осичина. З її дупла доносився живий дух, що навіть лоскотав ніздрі. Там пожива. Гаятись не можна.

Стрибок. І ледь устигла мордочка куниці просунути в дупло, як звідти хтось з оглушливою силою, наче гострим шилом, ударив звіра в ніс. Бризула кров. Пронизливо заверещавши, куниця впала в сніг, а з дупла тої ж миті з галасом вилетів чорний дятел у червоній шапочці.

Природа — це казка, яку потрібно читати серцем.

КІТ-ЗЛОДІЙ

Ми прийшли у відчай. Ми не знали, як спіймати цього рудого кота. Він обкрадав нас кожної ночі. Він так спритно ховався, що ніхто з нас до пуття його й не бачив. Тільки через тиждень пощастило нарешті встановити, що в кота розірване вухо й відрубаний кусок брудного хвоста.

Це був кіт, який утратив усяку совість, кіт — бродяга й бандит. Поза очі звали його Злодієм.

Він крав усе: рибу, м'ясо, сметану й хліб. Одного разу він навіть розкрив у комірчині жерстяну банку із черв'яками. Їх він не з'їв, але до розкритої банки прибігли курки й поклювали весь наш запас черв'яків.

Курки, які об'їлися черв'яками, лежали на сонці й стогнали. Ми ходили біля них і лаялися, але рибна ловля все одно була зірвана. Майже місяць ми згаяли, щоб вислідити рудого кота.

Сільські хлоп'ята нам допомагали в цьому. Одного разу вони примчалися і, задихані, розповіли, що на світанку кіт пронісся, присідаючи, через городи й проволік в зубах кукан з окунями.

Ми кинулися до погребка й виявили пропажу кукана; на ньому було десять жирних окунів, яких ми спіймали на Прірві.

Це вже була не крадіжка, а пограбування серед білого дня. Ми поклялися спіймати кота й покарати за бандитські витівки.

Кота спіймали цього ж вечора. Він украв зі столу шматок ліверної ковбаси й поліз із ним на березу.

Ми почали торсати березу. Кіт упустив ковбасу; вона впала на голову Рувіму. Кіт дивився на нас зверху дикими очима й грізно нявчав.

Але порятунку не було, і кіт рішився на відчайдушний вчинок. З жахливим нявчанням він зірвався з берези, упав на землю, підскочив, немов футбольний м'яч, і помчався під будинок.

Будинок був маленький. Він стояв у глухому, занедбаному саду. Кожної ночі нас будив стукіт диких яблук, які падали з гілок на його тесову покрівлю.

Будинок був завалений вудочками, дробом, яблуками й сухим листям. Ми в ньому тільки ночували. Усі дні, від світанку до темряви, ми проводили на берегах незчисленних протоків і озер.

Там ми ловили рибу й розводили вогнища в прибережних заростях.

Щоб пройти до берегів озер, доводилося витоптувати вузькі стежки в духм'яних високих травах. Їх вінця колихалися над головами й обсипали плечі жовтим квітковим пилом.

Поверталися ми увечері, подряпані шипшиною, зморені, попалені сонцем, з в'язками сріблястої риби, і кожного разу нас зустрічали розповідями про нові витівки рудого кота.

Але нарешті кіт попався. Він заліз під будинок в єдиний вузький лаз. Виходу звідти не було. Ми заклали лаз старою риболовною сіткою й стали чекати.

Але кіт не виходив. Він бридко нявчав, нявчав безперервно, без усякої втоми.

Минули година, дві, три... Час було лягати спати, але кіт нявчав і лаявся під будинком, і це діяло на наші нерви.

Тоді ми покликали Льоньку, сина сільського шевця. Льонька вважався безстрашним і спритним. Йому ми доручили витягнути з-під будинку кота-зłodія.

Льонька взяв шовкову ліску, прив'язав до неї за хвіст зловлену вдень плотицю й закинув її через лаз у підвал.

Нявчання припинилося. Ми почули хрумтіння й хиже клацання — кіт учепився зубами в голову риби. Він учепився мертвою хваткою. Льонька потягнув його за допомогою ліски. Кіт відчайдушно упирався, але Льонька був більш сильний, і, крім того, кіт не хотів випускати смачну рибу.

Через хвилину голова кота із затиснутою в зубах плотицею показала в отворі лазу.

Льонька схопив кота за барки й підняв над землею. Ми вперше розгляділи його як слід.

Кіт примружив очі й притис вуха. Хвіст він на всякий випадок підібгав під себе. Це був худий, не дивлячись на постійні крадіжки, вогняно-рудий кіт-безпритульник із білими підпалинами на животі.

Розглядівши кота, Рувім задумливо запитав:

— Що ж нам із ним робити?

— Відлупцювати! — сказав я.

— Не допоможе, — сказав Льонька, — у нього з дитинства такий характер.

Кіт чекав, примруживши очі.

Тоді Рувім несподівано сказав:

— Треба його як слід нагодувати!

Ми так і зробили. Занесли кота до комори й дали йому чудову вечерю: смажену свинину, заливне з окунів, сирники й сметану. Кіт їв більше години. Він вийшов із комірчини хитаючись, сів на порозі й мився, дивлячись на нас і на низькі зірки зеленими нахабними очима.

Після вмивання він довго пирскав і терся головою об підлогу. Це, мабуть, повинне було означати веселість. Ми боялися, що він протре собі смух на потилиці.

Потім кіт перевернувся на спину, спіймав свій хвіст, пожував його, виплюнув, розтягнувся біля грубки й мирно захропів.

З цього дня він прижився в нас і перестав красти. Уранці він навіть зробив благородний і несподіваний вчинок.

Курки залізли на стіл у саду й стали штовхати одна одну і сваритися, почали клювати з тарілок гречану кашу.

Кіт, тремтячи від обурення, підкрався до курок і з коротким переможним криком стрімко заскочив на стіл.

Курки злетіли з розпачливим криком. Вони перевернули глечик з молоком і кинулися, розгублюючи пір'я, тікати із саду.

Попереду мчався, гикаючи, цибатий півень, якого прозвали Горлечем.

Кіт нісся за ним на трьох лапах, а четвертою, передньою, бив півня по спині. Від півня летіли пил і пух. Усередині в нього від кожного удару щось бухало й гуділо, немов кіт бив по гумовому м'ячу.

Після цього півень декілька хвилин лежав у припадку, закотивши очі, і тихо стогнав. Його облили холодною водою, і він відійшов.

З того часу курки побоювалися красти. Як тільки вони побачать kota, так відразу ж із пилком і штовханням ховаються під будинком. А кіт ходив по будинку і саду, немов господар і вартувий. Він терся головою об наші ноги. Він вимагав вдячності, залишаючи на наших штанях жмутки рудої шерсті.

Природа — це жива скарбниця.

ВЕДМЕДИКИ

Мисливці принесли з лісу двох ведмежат. Несли в шапці-вушанці. Ведмедики були маленькі, немов собачата.

Віддали Парасці Іванівні, тому що її чоловік знайшов барліг.

Принесли ведмежат у хату, засунули під лавку, на кожух. Тут їм тепло й не дме.

Іванівна сама зробила соски ведмежатам. Узяла дві пляшки, налила теплого молочка й закрила ганчірками.

От і лежать ведмежата з пляшками. Сплять, сосуть молоко, причмокують і ростуть помаленьку.

Спочатку не злізали з кожуха, а потім стали повзати і по хаті, шкандибати, качатися й усе далі й далі.

Благополучно ростуть ведмежата, нічого собі.

Тільки одного разу одне ведмежа трохи не померло з переляку, коли принесли до хати курей. Надворі був такий мороз, що ворони на льоту замерзали; от курей і принесли, щоб заховати від

холоду. А ведмежатко викотилося з-під лавки по-дивитися на них. Тут півень і наскочив на нього. І давай його торсати! І дзьобом бив, і шпорами.

Ведмежатко кричить, не знає, що йому робити, як урятуватися. Лапами, як людина, очі закриває й кричить. Ледве його врятували. Ледве відібрали його в півня. Взяли на руки, а півень уверх плигає, як собака яка. Та ще й довбонуту хоче. Після цього випадку ведмежа три дні не сходило з кожуха. Думали, що вже й здохло. Та нічого, зійшло.

До весни підросли, зміцніли ведмежата. А влітку вже були набагато більші від кішки, як маленькі собачки. Такі пустуни! То перевернуть горщики, то заховають рогац, то з подушки випустять пір'я. І весь час крутяться під ногами, крутяться, заважають господарці Іванівні.

Стала вона їх виганяти з хати.

— Грайте, та тільки на вулиці. Бешкетуйте там скільки захочеться. На вулиці ви не зробите великої біди, а від собак відіб'єтеся лапами або кудись залізете.

Живуть ведмежата весь день на волі. До лісу бігти й не думають.

Їм Параска Іванівна стала немов мати-ведме-
диха, а хата — барліг. Якщо їх хтось скривдить
або налякає, вони відразу ж утікають до хати —
і прямо до себе під лавку, на кожух.

Господарка запитує:

— Що ви там, бешкетники, знову наробили?

А вони, зрозуміло, мовчать, тому що не
вміють сказати, тільки один за одного хова-
ються й поглядають хитро своїми коричневими
очима.

Шльопне їх гарненько Параска Іванівна, бо
знає, що вони вже щось скоїли. І дійсно.

Не пройде й години, як у вікно стукають
сусіди, скаржаться:

— Твої, Іванівно, звірі всіх курчат у мене
розігнали, збирай їх тепер по всьому селу.

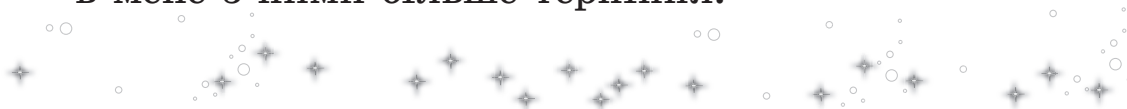
— А моя корова не дає молока! Пропало в неї
молоко. Це твої звірі налякали її.

— А в мене вівці не йдуть до кошари, бо-
ються...

Або ще щось інше.

Змолиться господарка:

— Та чи скоро ви заберете їх від мене! Немає
в мене з ними більше терпіння.

Прийшов я колись до того села пополювати. Сказали мені, що тут є ведмежата. Я й пішов подивитися на них.

Запитую господарку Іванівну:

— Де твої ведмежата?

— Та на волі,— говорить,— граються.

Вийшов я в двір, дивлюся в усі кутки — нікого немає. І раптом — ой ти! — у мене перед самим носом летить цеглина. Бац! Звалилася з покрівлі.

Відскочив я, дивлюся на покрівлю. Ага! Он де вони сидять!

Сидять двоє ведмежат, зайняті ділом: розбирають димар по цеглині — відваллять цеглину й спустять її по нахилу, по тесовій покрівлі. Повзе цеглина вниз і шарудить. А ведмежата схилять голову набік і слухають, як воно шарудить. Їм це дуже подобається. Одне ведмежа навіть язичок висунуло від такого задоволення.

Прогнала їх Параска Іванівна з покрівлі й надавала добрих стусанів.

А цього ж дня увечері прийшли до неї сусіди й теж скаржаться, що ведмежата в трьох будинках розібрали димарі, та мало того, що розі-

брали, так ще й накидали цегли в димарі. Стали господарки вдень топити печі, а дим не йде куди треба: назад, до хати, валом валить.

От які вони — ведмежата.

Д. Прилюк

КРАСА ЛЕБЕДИНА

Одного разу на сільському ставку несподівано приводнився великий птах. Дітлахи, звісно, помітили його і підняли галас.

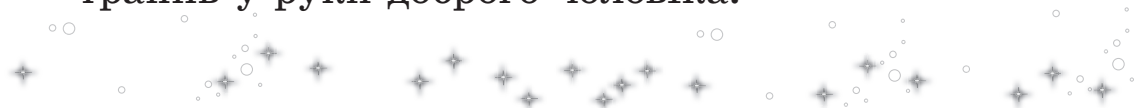
— Дика гуска прилетіла! Дика гуска!

Почувши їхні крики, уважний до всього дядько Свирид пішов на став. І справді: на воді, похиливши довгасту шию, плавав великий залітний птах. Навколо ставка вже юрмилися селяни.

— Поранена, не інакше, — сказав хтось. — Треба добити, щоб гуска не мучилася.

— Ніяка це не гуска, а лебідь-шипун, — пояснив односельцям Свирид та побрів по мілкому до птаха.

Поніс Свирид птаха додому. Одразу промив йому рану на крилі, забинтував. Лебідь за весь час ані разу не пручнувся, ніби розумів, що потрапив у руки доброго чоловіка.

Скоро настали холоди, птахові діватися нікуди було, то й зазимував у Свирида в одній з ним хаті. Дід його годував з рук, напував водою. Спершу сам, а потім дітлашня до нього занадилась. Сніжком лебеда прозвали, годували до самої весни. А як настав травень, прилетіли його родичі. Видно, верталися тим же шляхом. Сніжок уже два тижні гуляв у дворі разом з домашніми гусьми Свирида і навіть старшував над меншими, які ще не обжилися і не відали, кого більше боятися — свого рідного поводиря чи цього білого родича.

Коли одного ясного дня почувся в небі лебединий клич, Сніжок враз заметушився, все йому байдуже стало, навіть кумедні гусенята. Дід Свирид якраз порався на городі, почув голос перелітних птахів і хотів глянути, відкіля та куди вони летять, коли почулося лопотіння крил на подвір'ї: то лебідь Сніжок знявся в повітря. Старий мало не крикнув у слід: «Куди ти?», але лебеда не могла зупинити ніяка сила. Тим більше, що йому треба було наздоганяти ключ.

**ВЕСЕЛІ
ХВИЛИНКИ**

Т. Коломієць

КАРАМЕЛЬ

В зоопарку шум і гам,
Новина сьогодні там —
Привезли карамель
Із далеких земель.
Що воно за дивина?
Оцього ніхто не зна.
Каже мавпа Чика:
— Це тварина дика. —
Каже качка Каха:
— Ні, це свійська птаха! —
Мека п'ятеро овець:
— Карам-мель — це баранець!
Налякалась мишка:
— Що, коли це кішка? —
Бородою цап трясє:
— Це дурниця, та й усе! —
Тут ведмідь почав урчать:
— Карамелі щоб не знать!
Зовсім це не дивина,
Не заморська дичина,
А ЦУКЕРКИ!

ОТАКА МАТЕМАТИКА

Вчителька задала класові задачку:

— «У Васька було чотири кролики. Першому Васько дав п'ять морквин, другому — на три морквини менше...»

Ростик Малишев замислився.

«Йому б так,— думав він про Васька із задачі,— дали на три морквини менше, ніж першому кроликові. Можливо, у нього і є виправдання,— думав Ростик далі,— але тільки якщо кролики різні — великий та маленький. Мені мати теж завжди дає цукерок більше, ніж татові, тому що я расту».

— «Скільки морквин з'їв кожний кролик?» — закінчила вчителька читання задачі.— Малишев, до дошки!

Ростик вийшов до дошки і узяв ганчірку. Потім поклав ганчірку і узяв крейду.

— Умова зрозуміла? — запитала його вчителька.

— Не зовсім,— відповів Ростик.

— Що ж тобі не зрозуміло? — здивувалась вчителька.

— Як вони сиділи, ці кролі, поруч або далеко один від одного?

Вчителька ще раз подивилась на умову задачі.

— Тут не вказано,— пояснила вона.— А втім, яке це має значення?

— Величезне,— відповів Ростик.— Можливо, задача зовсім не розв'язується. Якщо вони сиділи поруч.

— Чому? — запитала вчителька.

— Тому, що треба з'ясувати, скільки морквин з'їв кожен кролик. А другий взагалі може відмовитися від своєї порції. На знак протесту. Тому що йому дали менше.

— Діти,— сказала вчителька,— хто допоможе Ростіку зрозуміти умову задачі?

— Я йому поясню! — підхопився Руслан Гургенідзе.— Чого ти прискіпуєшся до цих кролів? — прокричав Гургенідзе і розлючений сів.

— Зрозуміло тобі пояснив Гургенідзе? — спитала Ростіка вчителька.— Власне можна кроликів взагалі замінити.

— Зрозуміло,— сказав Ростик.— Тільки не зрозуміло, на кого можна замінити кролів?

— Який ти впертий! — знов підхопився Руслан.— Можна на котів чи собак!

— Собаки не їдять моркву,— вступила в суперечку Віка Лютикова.— Наш Тобік, наприклад, дуже любить печиво. Але все одно, якщо навіть узяти Тобіка та вівсяне печиво, то не тільки другий, але й четвертий собака може образитися.— Віка чула умову задачі повністю.— Треба взяти неживі предмети,— додала вона, поправила зачіску і сіла.

— Візьмемо, наприклад, автомобіль,— підказав Мишко Бугайов.

— Що ти все прискіпуєшся до наших «Жигулів»? — підхопився Гургенідзе.

— Діти,— сказала вчителька,— може, ми дійсно спробуємо скласти задачу про машини? Наприклад, так: «До одного автомобіля залили п'ять літрів бензину, до другого — на три літри менше...»

— Не поїде,— категорично заперечив Гургенідзе.— На двох літрах автомобіль нікуди не поїде.

— І ще, хоч машини і неживі,— сказала Віка,— але ж водій-то — живий. Як же можна другому налити на цілих три літри менше?

— Звичайно,— підтримав Мишко,— і пасажири теж можуть образитися.

— Добре,— сказала вчителька,— тож давайте вигадасмо умову таку, як ви вважаєте за потрібне.

Через півгодини задача була складена.

— «У Васька було чотири мотоцикли,— прочитав умову Гургенідзе.— Він хотів налити у перший мотоцикл п'ять літрів бензину, а в другий — на три літри менше...»

Далі з бензином і мотоциклами усе в задачі було точнісінько так, як раніше з морквинами і кролями.

— «Але тут прийшов я,— завершив Гургенідзе умову,— і велів розлити весь бензин порівну. Скільки літрів ми наллємо у кожен мотоцикл?» — запитав Руслан і сказав Ростіку: — Тепер розв'язуй!

В. Хмельницький

ЖАБА

— От я все плаваю та плаваю, — замислилась Перша Жаба. — А було б непогано й поплигати...

— Так, але у воді не дуже поплигаєш, — незабаром зрозуміла вона. — Інша справа — на березі!

І вистрибнула на берег!

Довго плигала Жаба, майже всю Землю обстрибала, а потім подумала: «Що це я все стрибаю та стрибаю?..»

І пірнула у воду. А коли випірнула, уперше від задоволення — квакнула!

О. Орач

ЩО ТАКЕ ВРОДА?

Хтось вважає, що у жаби
Аніякої приваби,
Що з такою «вродою»
Хоч з моста та в воду їй,
Жабка гляне так і сяк
У дзеркальну воду —
Не надивиться ніяк
На чудову вроду,
Дивиться-дивується —
Все не начудується.

ШУРКО В ДІДУСЯ

Влітку ми з Шурком жили у дідуся. Шурко — це мій менший брат. Він ще в школі не вчиться, а я вже до першого класу вступив. Тільки він усе одно мене не слухається... Ну й не треба!.. Коли ми приїхали, то відразу ж обнишпорили все подвір'я, облазили всі сараї й горища. Я знайшов скляну банку з-під варення і круглу залізну коробочку від гуталіну. А Шурко знайшов стару дверну ручку й велику калошу на праву ногу. Потім ми мало не побилися з ним на горищі через вудку. Я перший побачив вудку й сказав:

— Цур, моя!

Шурко теж побачив і ну кричати:

— Цур, моя! Цур, моя!

Я схопив вудку, а він теж учепився за неї і віднімає. Я розсердився — як смикону!.. Він одлетів убік і мало не впав. Тоді каже:

— Подумаєш, дуже мені потрібна твоя вудка! У мене є калоша.

— От і цілуйся зі своєю калошею,— кажу я,— а вудку нічого виривати з рук.

Я відшукав у сараї заступ і пішов копати черв'яків, щоб ловити рибу, а Шурко пішов до бабусі і став просити у неї сірників.

— Навіщо тобі сірники? — запитує бабуся.

— Я,— каже,— розкладу на подвір'ї вогнище, зверху покладу калошу, калоша розплавиться, і з неї вийде гума.

— Ще що вигадай! — замахала руками бабуся. — Ти тут і будинок весь спалиш своїми пустощами. Ні, голубе, і не проси. Що це за розваги з вогнем! І слухати нічого не хочу.

Тоді Шурко взяв дверну ручку, яку знайшов у сараї, прив'язав до неї мотузку, а до другого кінця мотузка прив'язав калошу. Ходить по подвір'ю, мотузку за ручку тримає, а калоша за ним по землі сунеться. Куди Шурко — туди й калоша. Підійшов до мене, побачив, що я черв'яків копаю, і каже:

— Можеш не старатися: все одно нічого не зловиш.

— Це ж чому? — запитую.

— Я зачаклую рибу.

— Будь ласка,— кажу,— чаклуй на здоров'я.

Я накопав черв'яків, склав їх у коробочку й пішов до ставка. Ставок був зразу за подвір'ям —

там, де колгоспний город починається. Настромив я на гачок черв'яка, сів на березі і закинув вудку. Сиджу й за поплавцем пильную. А Шурко підкрався ззаду і ну галасувати на все горло:

Чаклуй, бабо, чаклуй, дід.
Чаклуй, сіренький ведмідь!
Чаклуй, бабо, чаклуй, дід,
Чаклуй, сіренький ведмідь!

Я вирішив мовчати і нічого не казати, бо з ним завжди так: коли скажеш що-небудь, ще гірше буде.

Повернувся я до ставка і знову рибу ловлю. Ловив, ловив... Уже й сонечко височенько-таки підбилось, а я все сиджу та на поплавець дивлюсь. Не клює риба, хоч лусни! На Шурка злюсь, прямо побити ладен. Не те, щоб я в його чаклування вірив, а знаю, що, коли прийду без риби, сміятиметься. Вже що я не робив: і далі від берега закидав вудку, і ближче, і глибше гачок опускав — нічого не виходить. Захотілося мені їсти, пішов я додому, раптом чую — хтось у ворота грюкає: «Бум-бум! Бах-бах!»

Підходжу до воріт, дивлюсь, а це Шурко. Дістав десь молоток, цвяхи і прибиває до хвіртки дверну ручку.

— Це ти навіщо прибиваєш? — питаю.

Він побачив мене, зрадів:

— Хи-хи! Рибалка прийшов. Де ж риба?

Я кажу:

— Ти навіщо прибиваєш ручку? Тут же є одна ручка.

— Нічого,— каже,— нехай дві будуть. А що як одна відірветься.

Прибив ручку, і ще у нього один цвях лишився. Шурко довго думав, що з цим цвяхом робити, хотів його просто у хвіртку загнати, тоді

придумав: приклав калошу підошвою до хвіртки і ну її цвяхом прибивати.

— А це навіщо? — питаю.

— Просто так.

— Просто безглуздо,— кажу я.

Раптом дивимося — дідусь із роботи йде. Шурко злякався, давай відривати калошу, а вона не відривається. Тоді він став, затулив калошу спиною і стоїть.

Дідусь підійшов і каже:

— От молодці, хлопці! Тільки приїхали — і до роботи відразу... Хто це придумав до хвіртки другу ручку прибити?

— Це,— кажу,— Шурко.

Дідусь лише крякнув.

— Ну що ж,— каже,— тепер у нас дві ручки буде: одна зверху, друга знизу. Раптом якась куценька людина прийде. До верхньої ручки їй не дотягтися, то вона нижню дістане.

Тут дідусь помітив калошу:

— А це що?

Я так і пирснув. «Ну,— думаю,— зараз Шуркові від дідуся перепаде». Шурко почервонів, сам не знає, що відповідати.

А дідусь каже:

— Це ж що? Це, напевно, все одно що скринька для листів. Прийде листоноша, побачить, що дома нема нікого, покладе листа в калошу й піде собі далі. Дуже дотепно.

— Це я сам це все придумав! — похвастася Шурко.

— Та невже?

— Слово честі!

— Ну молодець! — розвів руками дідусь.

За обідом дідусь усе розводив руками і розповідав бабусі про ту калошу:

— Розумієш, який дотепний хлопець! До чого сам додумався, ти не повіриш навіть! Розумієш, калошу до хвіртки, га? Я давно кажу, що треба скриньку для листів прибити, а того й не докумекав, що калошу простіше.

— Гаразд,— усміхнулася бабуся. — Я куплю скриньку, а поки що нехай калоша повисить.

По обіді Шурко побіг у садок, а дідусь каже:

— Ну, Шурко в нас уже відзначився, а ти, Миколко, теж, либонь, щось утнув. Ти вже зізнавайся, порадує дідуся.

— Я,— кажу,— ловив рибу, але риба не ловиться.

— А ти де ловив?

— У ставку.

— Е... — протяг дідусь,— яка ж тут риба? Цей ставок недавно викопали. Тут навіть жаби ще не завелись. А ти, голубе, не полінуйся, піди на річку. Там біля містка течія прудка. На цій бистринці й полови.

Дідусь пішов на роботу, а я взяв вудку й кажу Шуркові:

— Ходімо на річку, будемо разом рибу ловити.

— Ага,— каже,— злякався! Тепер підлабуз-
нюєшся!

— Навіщо мені підлабузнюватися?

— А щоб я не чаклував більше.

— Чаклуй,— кажу,— будь ласка.

Узяв я коробку з черв'яками, банку з-під варення, щоб було куди рибу складати, і пішов. А Шурко позаду поплентався.

Прийшли на річку. Я прилаштувався на березі, поблизу мосту, де течія бистра, закинув вудку.

А Шурко товчеться коло мене і все бурмоче: «Чаклуй, бабо, чаклуй, дід, чаклуй, сіренький ведмідь!»

Помовчить трішечки, помовчить, а потім зно-
ву: «Чаклуй, бабо, чаклуй, дід...»

Раптом риба як клює, я як смикну вудку! Риба блиснула в повітрі, зірвалася з гачка, впала на берег і ну танцювати біля самісінької води.

Шурко як закричить:

— Держи її!

Кинувся до риби і давай ловити. Риба по березі скаче, а він прямо животом на неї падає, ніяк спіймати не може, мало вона назад у річку не втекла.

Нарешті він її схопив. Я набрав у банку води, Шурко пустив у неї рибу і став розглядати.

— Це,— каже,— окунь.— Слово честі, окунь! Бачиш, які у нього смужки. Цур, мій буде.

— Гарзд, хай буде твій. Ми ще багато наловимо.

У цей день ми довго вудили. Зловили шість окуньців, чотирьох пічкурів і навіть йоржика одного вивудили.

На зворотному шляху Шурко ніс банку з рибою і навіть подержати не давав мені. Він був дуже радий і зовсім не образився, коли побачив, що його калоша зникла, а замість неї на хвiртці висить новенька голуба скринька для листів.

— Ну й нехай,— сказав він.— По-моєму, скринька ще навіть краще, ніж калоша.

Він махнув рукою і мерщій побіг показувати бабусі рибу. Бабуся похвалила нас.

А потім я йому сказав:

— От бачиш, а ти чаклував! Нічого твое чаклування не варте. Я в чаклування не вірю.

— У! — сказав Шурко.— А я, думаєш, вірю! Це тільки дикуни вірять та старенькі бабусі.

Цим він дуже насмішив бабусю, бо вона хоч і була старенька, але теж не вірила в чаклунство.

МАРІЧКА І ЗВИЧКА

У Марічки гарна звичка —
Любить все робить Марічка:
Полежати, потім сісти,
Потім булку з медом з'їсти.
Потім трошечки поспати
Та на гулі вийти з хати...
Роботяща в нас Марічка,
Тільки дивна в неї звичка.

Я. Стельмах

НАХАБА

Скінчилися раз уроки, а вчителька наша
і каже:

— Сашко Лісовий захворів, хто піде його
провідати?

— Я! Я! Я! — посхоплювались усі.

— Якщо ви і в нього так кричатимете, —
говорить вчителька, — то краще нікому не йти.
Хворому потрібен спокій.

Ми запевнили її, що не галасуватимемо,
а вчителька відповіла, що ми молодці, але все

одно сьогодні хай підуть кілька чоловік, а завтра ще кілька і післязавтра теж.

— І пам'ятайте, — закінчила вона, — хворому потрібен спокій. Дивіться, щоб він не вставав з ліжка, розважте його як зумієте. Може, й нагодувати доведеться.

Приходимо. Лежить Сашко, горло замотане, книжку читає.

— Ну як тобі, — в Сашка питаємо, — нудно, мабуть, лежати?

— Та ні, — одказує. — Зовсім не нудно. Я от книжку читаю. Цікава!

Але ми вирішили, що це він так говорить, із ввічливості. Спробуй-но сам-один полежати весь день!

— Нічого, — підбадьорюємо, — ми тебе зараз розважимо. От тобі Наталка заспіває. В неї голос гарний.

— Чого це я буду співати ні з того, ні з цього?! — Наталка нам. — Може, йому й не хочеться зовсім.

— Як це не хочеться?! Ех ти, подруга! Він же один тут. Ну, як знаєш. Тоді ми з Митьком заспіваємо.

Стали посеред кімнати, відкашлялись і давай співати. Співали-співали, аж захрипли.

— Що, — питаємо, — повеселішало тобі трохи?

— Авжеж, повеселішало, — Наталка за нього відповідає. — Так фальшивити, то краще вже зовсім мовчати. І без ваших концертів обійдеться. Правда ж, Сашку?

Сашко промовчав, але ми зрозуміли, що це він так промовчав, щоб не завдавати нам клопоту. Але про які клопоти може йти мова, коли товариш хворий!

— Давай, — Митько каже, — йому наш сюрприз відкриємо.

— Давай!

І стали ми тут матроський танок виконувати, який на святковий вечір готували. Підспівуємо собі, в долоні у такт плещемо, підборами по паркету — ух! Так добре в нас іще ніколи не виходило. Розчервонілись обоє, вхекалися, але стараємось, — для хворого ж товариша.

— Здається, час нам уже додому, — поглянула Наталка на двері.

— Додому! — блимнув на неї Митько. — І полишити хворого товариша? Може, тобі заспівати? — допитується в Сашка.

— І співати не треба!

— Може, затанцювати ще разочок? Нам не тяжко.

— Не треба, — кричить, — мені ваших танців, і нічого не треба! Облиште мене! Лежала собі людина і горя не знала. У мене і так уже температура піднялась. Я тепер, мабуть, іще місяць лежатиму.

Тепер ми таки зрозуміли, чого він хоче, і почали вдягатись.

— Ну, ти бачив таке? — мовив Митько вже надворі. — Друзі прийшли до нього, не шкодуючи ні сил, ні часу, розважити, щоб йому сумно не було, нагодувати, а він після цього нас, можна сказати, виганяє. Не буду більше його відвідувати. Хай собі книжки читає. Нахаба та й годі.

А. Дімаров

ІСТОРІЯ З ІСТОРІЄЮ

Уже в четвертому класі ми почали вивчати історію. Про Київську Русь, про варягів та греків, про оту всю сиву давнину, що зачаровує, як найцікавіша казка. Готували уроки з історії втрюх, бо мали всього один підручник. Збиралися найчастіше у Соньки, розкривали книжку з малюнками і довго їх розглядали.

Особливо вразив нас малюнок, на якому був зображений князь Олег зі своєю дружиною. Так і було написано: «з дружиною», і ми, спантеличені, довго шукали поміж вусатих, озброєних мечами та списами дядьків, що сиділи на конях, оту князеву дружину.

— Вона, видно, десь позаду,— врешті вирішив Ванько.

Сонька не була б Сонькою, коли б не заперечила:

— І зовсім не позаду! Вона вдома залишилась: князеві борщ варить.

Ми далі роздивлялись малюнок.

— А навіщо в них оті відра на голові?

— Тю, дурна! То ж шоломи! Щоб голів їм не повідрубували.

— Я собі теж такий меч зроблю,— сказав Ванько.

— Де ж ти заліза візьмеш?

— А я з дерева.

Ванькова думка нам сподобалась, і кожен вирішив змайструвати меч.

— Ну, давайте вже вчитися! — з жалем одірвався від малюнка Ванько.

Вивчивши урок, ми закрили книжку. Розходитися нам не хотілося, а сидіти просто так було нудно.

— Давайте гратися,— запропонувала Сонька.— У піжмурки.

Я одразу ж відмовився.

— Краще давайте у князів гратися,— обізвався Ванько.— Візьмемо мечі, сядемо на коней і будемо рубатися мечами.

Недовго думаючи, ми збігали надвір — висмикнути з тину по хворостині на коні: Сонька і я озброїлись замість мечів качалками, а Ванько доп'яв рогача замість списа. Ми вже були розійшлися в кутки, щоб кинутися один на одного, як Ванько вигукнув:

— Стійте, а шоломи!

І справді, які ми князі без шоломів?

— У мене нехай картуз буде за шолом,— сказав врешті Ванько.

— І в мене.

У Соньки ж картуза не було, вона вибігла в сіни і згодом повернулася з полив'яним горнятком на голові.

Я щіро розсміявся, а хазяйновитий Ванько зауважив:

— Краще скинь. Ану ж хто вцілить — мати тоді й ноги повисмикує!

Сонька одразу ж погодилась. Вона знову пішла до сіней і цього разу ввійшла з новісіньким чавунцем на голові.

— Цього вже ніхто не розіб'є!

Я заздрісно подивився на чавунець. Він так і блищав на Сончиній голові, не те що наші кашкети.

— Ти ж дивися по головах не бий,— попередив Ванько,— а то тобі тепер не страшно.

Ми знову роз'їхалися в кутки, повернули «коней» і з бойовими вигуками помчали одне на одного.

Що то був за бій! Всі київські князі попереверталися б у своїх домовинах від заздрощів, коли б почули, як заторохтіли наші мечі та списи, як заіржали коні, коли б побачили, яка курява піднялася до самого неба, закриваючи сонце.

Ми врубувалися у ворожі лави, лишаючи за собою трупи, наскакували одне на одного з таким войовничим запалом, що вже забули, хто і що ми, і почали рубатись по-справжньому.

Сонька перша щосили вдарила мене качалкою по плечу, аж я в'юном закрутився на місці. Тоді чесний Ванько, перейшовши одразу на бік потерпілого, пішов у наступ і підчепив князе-

ву дружину рогачем під ребра. Та не лишилася в боргу й рубонула свого супротивника качалкою по голові.

Схопившись за голову, Ванько засичав, як гусак. Потім, піднявши догори рогача, рушив на Соньку.

Побачивши, що непереливки, Сонька кинула качалку і метнулася до дверей. Та вже було пізно. Розгніваний Ванько нагнав її на порозі і з усього маху вперіщив рогачем по чавунцеві.

По хаті пішов дзвін, як у кузні. Сонька йойкнула і очманіло закрутилася на місці. Бігти далі вона не могла: чавунець наліз їй аж на плечі. Вхопившись обома руками, Сонька смикала його догори, а мені раптом здалося, що вона ось-ось відірве його разом з головою. З переляку я забув навіть про власне плече і підбіг до Соньки:

— Болить?

— Чавунець не скину-у! — заголосила Сонька, шарпаючи щосили посудину.

Я одразу ж узявся їй допомагати. Кинувши рогача, підійшов і Ванько.

Вже удвох смикали ми той чавунець, не жаліючи Соньчиної шії.

Втомившись, ми опустили руки і безпорадно подивилися один на одного. Нам стало страшно.

А що, як не вдасться звільнити Соньку від клятої посудини і вона весь вік змушена буде ходити з чавунцем на голові?! Сонька ж голосила, як на похоронах. Але голос її долітав до нас глухо, наче з великої діжки.

— Ой, я нічого не ба-а-чу! — побивалася вона.— Ой, що мені від мамки бу-у-де-е!

— Треба чимсь змастити,— здогадався на-решті Ванько.

Ми знайшли пляшку олії, поставили Соньку рачки, нахилили їй голову донизу і почали лити прямо з пляшки, намагаючись змастити чаву-нець. Мотаючи головою, Сонька пирхала й від-кашлювалася, та ми не зважали на те.

— Досить,— сказав Ванько, коли пляшка спорожніла наполовину.

Але не допомогла їй олія, хоч возили ми Сонь-ку в чотири руки мало не по всій хаті.

Зморені, ми сіли біля Соньки й зажурилися. Так і застала нас Соньчина мати — посеред хати на долівці.

— О господи! — сплеснула вона руками, по-бачивши, яку шапку наділа її дочка.— О святий Миколаю-угоднику! Та що ж це ви, гаспидські душі, тут сочинили?!

Ми мовчали, бо й так було все зрозуміло. Тітка Одарка теж нічого не вдіяла, хоч мало не скрутила в'язи своїй дочці.

— Боже мій! Боже! — бідкалася вона, — та я ж його щойно з базару принесла, аж три карбованці заплатила! То для того, щоб ви в нього свої дурні голови пхали?! Щоб вони вам попухли!

Та як їй не жаль було чавуна, а довелося-таки вести Соньку до коваля, щоб той посудину розпиляв.

Штовхаючи невидющу дочку в спину, тітка Одарка гнала її поперед себе до кузні. Ми йшли назирці, хоч тітка й кричала до нас, щоб ми щезли з її очей, не доводили до гріха. Та нам жаль було Соньки. До того ж ми боялися, щоб коваль не відпиляв їй разом з чавуном і голову.

Дибавши поруч зі мною, Ванько всю дорогу бубонів:

— Краще б вона оте горнятко наділа. Горнятко хоч розбилося б.

І одразу ж, щоб заглушити, мабуть, совість, підіймав кашкет, обережно торкався рукою голови, кажучи:

— Ось помацай, яку вона гуляку набила!

БАДАКУЧІ

Семен та його сусід по парті не помітили, як зайшов учитель. Семен намалював на долоні свій портрет і показав сусідові.

— Це я,— сказав він.— Схоже?

— Анітрохи, — відповів Юрко. — У тебе не такі вуха.

— А які ж у мене вуха?

— Як у віслюка.

— А в тебе ніс, як у бегемота.

— А в тебе голова, як ялинкова шишка.

— А в тебе голова, як цеберко.

— А в тебе в роті зуба немає...

— А ти — рудий.

— А ти — оселедець.

— А ти — вуалехвіст.

— А це що таке?

— Вуалехвіст — та й усе.

— А ти — первердер.

— А це що означає?

— Означає, що ти первердер.

— А ти дирбиртир.

— А ти виртирвир.

— А ти rrrrrrrr...

— А ти ззззззз...

— А ти...и! — сказав Юра та побачив поряд учителя.

— Хотів би я знати, — спитав учитель, — хто ж ви такі насправді?

В. Голявкін

«КОЗЕЛ-БАРАН»

У нас у школі є урок співів. Ми на ньому різні пісні співаємо. Взагалі-то я люблю пісні співати. Тільки слів я іноді не знаю. Вчити слова нікому не хочеться. Нудна це справа. Добре, коли одразу запам'ятаєш. Тільки хіба одразу запам'ятаєш?

Одного разу Вовчик співав пісню. Він зовсім слів не знав. То він співав інші слова. Які надумає. І ніхто не помітив.

В одній пісні, що її нам було задано вивчити, я теж слів не знала. Вчитель викликав мене цю пісню заспівати. Я сказала учителю:

— Будь ласка, я вас прошу, грайте голосніше. А то мені буде погано чути.

А про себе думаю: «Він не почує, що саме я буду співати, а я буду співати будь-що».

Він подивився на мене і сказав:

— Із задоволенням! — і загравав щосили.

А я тихенько заспівала. Я співала два слова: «Козел-баран». Тільки мотив я вірно співала: А слова були «козел-баран».

Учитель не зупинив мене. Він не зробив мені зауваження. Тільки коли я скінчила співати, він спитав:

— Добре було чути?

— Добре,— кажу,— навіть дуже!

— А тепер,— каже,— я грати буду тихо. А ти співай голосніше. Тільки, будь ласка, без козла. І, звичайно, без барана...

Л. Куліш-Зіньків

ПОПРОСИЛИ КЕНГУРУ

Кенгуру

Ми попросили:

— Може б, ляльку повозили?

Вередливу

Ляльку нашу,

Що не хоче їсти кашу.

І сказала кенгуру:

— Ляльку я не заберу,

Бо вмостились

В сумці спатки

Два маленьких кенгурятки.

**ЦІКАВІ
ОПОВІДКИ**

ПИСАНКИ ОКСАНКИ

Стукає-розносить вістку лісом дятел:
— Буде завтра Оксанка писанки писати!
Шепнув на вушко зайчик хом'якові:
— Уже й краски у горщиках готові!
А жовтий лис переказав куниці:
— Купила вчора воску у крамниці!
Сказав ведмідь, гостюючи у вовка:
— І писальце вже є тоненьке, наче голка!

Отак-то лісом ці вістки ходили, аж їх почувли дві нечисті сили, що людям шкодять, тихо не сидять: один був чортик Куць, а другий — Паць.

Почухали чорти потилицю немиту і раду радили, що й як би їм зробити, щоб не могла Оксанка писанок писати, Великдень — Боже свято — звеличати.

Зібралися вони під ніч, коли ще темно всюди, коли спокійно сплять всі добрі люди, та взяли із собою молоточки, щоб писанки оці побити на шматочки.

Вже під Оксанчину прийшли-примандрували хату, та двері замкнені — і нікуди дістатись. Глип — мишача є дірка край порога. Туди пролізти, може, буде змога?

Були б, мабуть, якось пролізли нишком, та їм на лихо пробудилась мишка. Вона не раз крихтами проживлялась при Оксані, тож не хотіла, щоб у хату йшли чорти погані. Погналася за ними, скільки сили, і Куцеві хвостяку відкусила...

Хоч хвіст пропав, добрались бруднолиці аж до яець біленьких на полиці. Вже й молоточки підняли високо... Та ба: тут темно, що хоч виколь око! І тільки мала розпочатись праця — по рогах стук Паць Куця, а Куць Паця!

Так вдарились, що аж з полиці впали, туди, де на столі фарби стояли. І вилізли із горщиків — ой, нене! — Куць весь червоний, Паць — увесь зелений!

Цього доволі, хоч би для чортяки, тож Куць заплакав, Паць собі заплакав. Не знали, як їм утекти від згуби, бо у норі... там мишка гострить зуби! Не вирватися їм на двір із хати — хотіли хоч в куточок заховатись.

Та ба — нема лихим кутка в кімнаті; біжать сюди — тут на іконі Божа Мати. Біжать туди — книжки там на поличках про козацтво сміле, що то з нечистим жартувати не уміло!

Так бігав Куць управо, Паць уліво, аж заспівав десь на повітці півень. Засяло сонце,

закінчилась нічка, чортяки зникли, наче дим із свічки!

Ви бачили, як на Великдень ранком несла святити писанки Оксанка?

Всім людям радість, Богові прослава! А Куць і Паць? — Це вже не наша справа!

А. Динник

ПРОСТА АРИФМЕТИКА

Викликає вчитель Люду.
— Крейду, — каже їй, — бери
Й покажи нам, скільки буде:
Десять поділити на три.

Розділить дівча не може,
Супить брови і мовчить.
Вчитель каже:
— Так негоже,
Прості дроби треба вчить...

Картоплин візьмим десяток, —
Далі вчитель річ веде, —
Розділім на трьох дівчаток,
То по скільки припаде?

Люда каже:
— Зайвий клопіт.
І навіщо розділять?
Я зварю їм ту картоплю,
Потовчу, і хай їдять.

НЕ ПРОХОДЬ ПОВЗ

У Володі померла бабуся. І так йому шкода її, так шкода... Бабуся бавила його змалечку. Скільки вона казок розповіла, скільки книжок йому прочитала. Коли Володя був маленький, бабуся здавалась всесильною і мудрою. Без бабусі нікуди: ані в парк на гойдалках покататись, ані на санчатах з гірки, ані до лісу за пролісками.

Коли Володя пішов до школи, їхні стосунки змінилися. Він став незалежним від бабусі, всюди ходив з друзями. Бабуся дратувала його нагадуванням про невивчені уроки, розкидані речі, обтяжувала різними дорученнями: винести сміття, сходити в магазин, купити ліки.

Та ось бабусі не стало... Він вже ніколи не почує її тихий голос, не відчує на собі лагідний погляд. Невже він ніколи не зможе віддячити їй за любов та ласку? Коли згадував про бабуся, у грудях ставало гаряче і хотілось зробити щось хороше. Але що? От би хто підказав.

Володя поспішав до друга на день народження. Пухнастий сніжок падав на льодяні доріжки,

накатані дітьми на тротуарі. Було слизько. Поперед ним, невпевнено ступаючи, йшла старенька невисокого зросту, худорлява, як і його бабуся. В руці вона тримала коробку з тортом. «Мабуть, теж іде на день народження»,— подумав Володя. Обганяючи, хлопчик поглянув на неї збоку і відчув, що не може покинути стареньку саму на слизькому тротуарі. Хтось владно радив: «Не прохось повз!»

— Доброго дня! — привітався Володя.

— Доброго дня! — відповіла бабуся, вдивляючись в обличчя хлопчика.— Щось я тебе не пригадую.

— А ми з вами не знайомі. Просто ви дуже схожі на мою бабусю. Дозвольте вас провести.

Володя підставив бабусі руку, зігнуту в лікті, старенька обперлась на неї.

— Дякую, любий. Дуже слизько. Боюсь упасти.

По дорозі старенька розповіла, що йде провідати однокласницю. Раз на місяць, одержавши

пенсію, вони збираються на чаювання. Ще два роки тому їх було п'ятеро, а тепер залишилось троє. Вони підтримують одна одну і допомагають, чим можуть.

— От ми і прийшли,— радісно сповістила старенька, вказуючи на темний під'їзд багатоповерхового будинку. Зараз розповім своїм дівчатам, якого чемного провідника мала. Щастя тобі, хлопчику!

Володя змахнув рукою на прощання і побіг далі.

Відтоді так і повелося: як побачить він стареньку жінку з важкими клунками або таку, що тупцює на тротуарі й не наважується перейти вулицю, одразу чує у своїй душі голос: «Не проходи повз!» І як би він не поспішав, зупиниться і допоможе. Спочатку він себе запитував: «Чому я так роблю? Хлопці, що проходять повз мене, насміхаються, а дівчата думають, що я задля них стараюсь, щоби привернути до себе увагу».

Згодом Володя зрозумів, що таким чином він намагається загладити свою провину перед померлою бабусяю, аби хоч якось віддячити за її любов.

С. Воскрекасенко

ПРОГОВОРИВСЯ

Ванько робив у класі «рибку»,
Стрибнув невдало й вибив шибку.
Довгенько винного шукали.
(Дружки Ванька не видавали.)
Директор довго не гадав,
На збори тих дружків зібрав.
— Чи всі, — питає він, — прийшли?
— Усі-і-і! — вони відповіли.
— І той прийшов, що вікна б'є? —
Ванько гукнув:
— І той тут є!

Грицько Бойко

ПРОВАЛИВСЯ ПО КОЛІНА

— От на лижах я спустився!
Мчав, як тільки міг!
Та упав і провалився
По коліна в сніг...
— А чого ж в снігу шапчина
Й очі повні сліз?
— Проваливсь я по коліна...
Головою вниз!

ТАЄМНИЧА ХВОРОБА

Санько несміло переступив поріг дитячої поліклініки і, заплющивши очі, кулею промчав мимо прочищеного кабінету, в якому йому робили кілька уколів.

Скривився він, неначе від кислиць, коли минав стоматологічний кабінет, де моторошно завивала бормашина.

— Яке щастя,— думав хлопчина,— що сьогодні не треба йти саме до цих двох кабінетів!

Аж ось і двері, куди його направила шкільна медсестра: «Невропатолог». Це, кажуть, той, що лікує нерви.

— Заходь, сідай,— вказав на стілець велетень-лікар з довжелезною, як у Карабаса-Барабаса, бородою.— Від ранку скучаю — нерви у цих дітей відсутні, чи що?

Санько поглянув на руки лікаря і зрозумів: від такого не втечеш. На щастя, в тих руках він не помітив інструменту, що ріже чи коле, тому заспокоївся і присів на краєчку стільця.

— На що скаржишся, хлопчику?

— Та от біда, лікарю: третій день не можу увечері заснути... Перевертаюся в ліжку всю ніч. Лише під ранок поринаю в сон.

— Так, так, здається, все зрозуміло,— постукав олівцем по столу невропатолог.— Нерви не в порядку. Явна перевтома. Ти, мабуть, багато читаєш перед сном?

— Що ви! Я нічого не читаю, окрім підручників...

— Значить, багато граєш у футбол!

— Я до футболу байдужий!

— Дивно,— прокректав лікар.— Унікальний випадок. А як щодо телевізора? Частенько перед сном умикаєш?

— У нас телевізора третій місяць немає. Здали до майстерні.

— А може, у вас сусіди неспокійні — грають, співають або ж сваряться?

— Ми живемо у власному будинку.

Санько помітив, як у лікаря почали дрібно тремтіти пальці. Він явно нервував.

— Послухай, хлопче! — підхопився на ноги лікар.— Чи ти можеш мені сказати: чим ти займаєшся після того, як повертаєшся зі школи?

— Сплю! — спокійно відповів Санько.

День гуляє, три слабий,
а на п'ятий — вихідний.

За лежнею ніколи й посидіти.

ФЕДЬКО-КАПІТАН

У школі сталася надзвичайна подія.

Учителька Ганна Миколаївна мала в цей день провести контрольну з літератури, тому й прийшла до школи раніше, ніж завжди, щоб оглянути клас, упевнитися, що він чисто прибраний і свіжоповітрений.

Роздягнувшись в учительській, вона йшла коридором, трохи схвильована,— їй так хотілось, щоб роботу усі написали на «добре» і «відмінно».

Зненацька перед дверима свого класу зупинилась. У щілині замка стирчав якийсь блискучий предмет із коротеньким шнурочком, а під ним була приклеєна записка: «Обережно! Заміновано!»

Якусь мить вона стояла нерухомо. Потім почала відходити й відходити подалі від дверей. Саме в цей час зайшла групка школярів, і Ганна Миколаївна застерезливо крикнула їм:

— Не підходьте! Не підходьте й близько! Там заміновано!

Діти теж злякалися, збилися біля протилежної стінки, як комашки, не знаючи, що робити далі.

Ганна Миколаївна шарпнула двері до директора. На її щастя, він уже прийшов, саме скидав плащ, роздягався.

— Василю Петровичу... там... міна!..— сказала неслухняними губами.

— Яка міна? Що з вами, Ганно Миколаївно? — звів на неї спокійні очі директор.

— Там... у дверях мого класу...

— Що за нісенітниця. Ну, ходімо, я ж на фронті був мінером, з'ясуємо.

Дітей уже зібралось чималенько, але вони справді не наслідувались підійти близько до дверей свого класу.

Василь Петрович зупинив учительку біля учнів, а сам підійшов до дверей. Кілька хвилин роздивлявся те, що блищало в дверях, побачив, що зависає не бікфордів шнур, а недбало прив'язаний мотузок, і засміявся:

— Та яка ж це міна? Звичайний собі відстріляний патрон. Гільза.— І тут же витяг гільзу із щілинки.— Ось вона... Пускайте дітей у клас.

— У мене зараз контрольна, а діти збуджені.

— Я зайду разом з вами.

Довгенько довелося чекати, доки учні втихомиряться. Тоді директор спитав, не підвищуючи голосу.

— Хто з вас це зробив?

Повторювати запитання не довелося.

Із-за парти, що біля вікна, звівся кремезенький хлопчина:

— Я, Василю Петровичу.

Клас ахнув, загомонів. Дивись, як швидко признався!..

— Федько Ковтун? Що ж це ти?.. Гаразд, пиши контрольну роботу разом з усіма. А після цього зайдеш до мене... Продовжуйте, Ганно Миколаївно, — і вийшов з класу.

* * *

Федько зупинився перед столом директора. Під розстебнутою сорочкою поперек грудей сині смужечки тільняшки. Підперезаний флотським поясом з мідною бляхою, на якій вибито якір, а в руках — капітанка з «крабом».

Поглядає на директора зухвало.

Василь Петрович якийсь час оглядав його з ніг до голови, раптом запитав:

— А кашкет навіщо?

— Ви ж мене виганяти будете?..— чи то ствердив, чи то спитав Федько.— Отам і портфель з книжками у вас за дверима.

— Візьми портфель,— наказав директор.

Федько вийшов за двері і повернувся з портфелем.

— Може, там ще «міни» є? — кивнув головою на портфель Василь Петрович.

— Ні, більше немає.

— А тепер сядь і розкажи мені, навіщо таку штуку втнув.

Федько мовчав. Трудно вгадати, чи лагодився відповісти, чи думав щось своє.

— Ну, чого ж мовчиш? Одразу ж чесно і прямо зізнався, що гільза у дверях — твоя витівка. А тепер так само чесно й відверто скажи — навіщо? Мені просто так цікаво знати, бо я б такого не видумав... Ні, ти не з тих хлоп'ят, у яких все гладко. Куди там!.. Раніше ти серед уроку запускав паперового голуба, грав під партою в сірникову коробочку, на який бочок

стане, як нігтем спіднизу ударити, знаю я цю гру, не секрет. Потім ти приніс вужа в пазусі, і діти з вереском тікали від тебе у всі боки. І багато ще в твоїй самодіяльності художніх номерів числиться. А тепер ось уже й «міну» підклав... Навіщо?

Федько й далі мовчав.

— Тоді я тобі скажу, Федьку-капітане, чи як тебе називають. Капітан-то ти капітан, а контрольної з літератури злякався. Думав: «Нароблю “міною” галасу, відкладуть контрольну». Ось тобі і загадка, і розгадка. Так, Федько?..

Хлопець не думав, що директор його легко розкусить, і навіть здивовано й довго дивився на Василя Петровича.

— Так... Але ж у мене, окрім літератури, з усього «чотири» і «п'ять». Хіба я погано вчусь?..

— Знаю. Ось тому і говорю з тобою, можна сказати, лагідно. Навіть порадитися хочу: що ж будемо робити далі? Чи знову чекати від тебе якоїсь витівки, чи, може, на оцій твоїй «міні» й поставимо крапку?

— Я буду кораблі будувати, як мій тато.

— Тобі ще рано. Ніхто тебе на роботу не візьме, доки не підростеш та не вивчишся.

— Та ні, я не на завод. У нашій майстерні кораблі будувати можна... Ну, макети, звісно... І креслити я вмію. А ви думаєте, чого в мене з математики п'ятірки?

Директор трохи розгубився:

— Гм... Будуй кораблі... Подумаю, як тобі допомогти. Може, ще таких, як ти, шибеників найдеш собі на підмогу... А тепер іди на уроки.

— Завтра з батьком прийти? — запитав Федько.

— Не треба,— сказав директор,— про все, що сталося, сам батькові розкажеш... А от у Ганни Миколаївни попроси вибачення. І перед усім класом.

Федько потемнів на обличчі.

— А ти ж як думав? — стежачи за ним, спитав директор.— Поговорили ми з тобою, та оце й кінець? Ні, так не вийде. Зробив дурницю, май мужність не тільки мені, а всім пояснити, що до чого.

Федько звівся зі стільця, підсунув під руку портфель і поплентав до дверей. Уже на порозі повернув голову, кинув тихо:

— До побачення.

— До побачення,— відповів директор.

Федько зупинився перед своїм класом.

Уже хотів було постукати, попросити дозволу зайти, але ніби хтось смикнув його за руку. Лише послухав крізь двері голос учительки, потім швидко прошмигнув повз чергову і затупотів по східцях зі школи...

Але й додому Федько не пішов. Довго блукав понад бухтою, потім знайшов затишне місце, подалі від людського ока, сів на камінь, обхопив руками ноги і поклав голову на коліна.

Ще ніколи не почувався таким самотнім. Он заходять в бухту і виходять з бухти кораблі, снують, ніби з води мережку в'яжуть, катери. На кожному з них люди. Але їм зовсім байдуже до Федька. У кожного своя справа.

Там, у школі, лишилась учителька Ганна Миколаївна, лишились друзі, товариші. Вони називали його капітаном. І він пишався цим...

А тепер ніякий він для них не капітан. Бо нашкодив і втік. Не послухав директора, не пішов до класу, не попросив вибачення. Втік і сидить ось самотній...

І несподівано пролунав голос:

— Чого сидиш тут, моряче? Де ж твій корабель?

Федько сахнувся, звів голову. Перед ним був таки справжній матрос! Федько розгубився, не знав, що відповісти.

— На бухту дивлюсь...

— Бачу, що на бухту, а не на слона в цирку,— він був ще й веселий та голосом сильний.— А хіба у тебе в школі канікули?.. Та вроді ж ні. А чого ж ти не в школі?

— Раніше відпустили...— сказав Федько.

Матрос хитрувато скопив на нього очі:

— Щось ти плутаєш, братику. Ану, давай, викладай все, як матрос матросові.

І Федько не вистояв перед цим гарним, сильним моряком. Розказав.

Матрос довго мовчав, теж дивився на бухту. Далі озвався:

— Да-а-а, погані твої справи, браток... Виходить так, що школа, друзі, батьки — для тебе ніщо. Директор у тебе гарний чоловік. Ти диви: і поговорив по-культурному з тобою, і пробачитись порадив та батькам розповісти... Дуже м'який чоловік.

А я тебе, коли б був твоїм директором чи батьком, у канатний ящик на дві доби посадив би! Ех ти, капітанський кашкет носиш, а ще й до матроса не доріс... От що, братику. Гайда додому і все розкажи. А завтра в школу. Без школи гарним моряком не станеш. А потім уже й про капітана подумаш... Ну, давай, правильно держи руля, бо я — людина серйозна.

* * *

Зараз Федя Ковтун, колишній Федько-капітан, уже вступив до морського училища. Але він не забуває й ніколи не забуде, як його ставили на тверді ноги знайомі й незнайомі люди.

А. Динник

ЕКЗАМЕН НА МОРЯКА

Хлопець Вовка походжає
Понад берегом давно,
Капітана умовляє
Взять у юнги на судно.

Капітан, хитрющий дядько,
Каже:

— Візьмем залюбки,
Здай лиш іспит для порядку,
Чи годишся в моряки.

Хитро дивиться на Вовку
З щирим сміхом на лиці,
Каже:

— На ось цю віршовку
Й покажи в ній три кінці.

Вовка впевнено тримає
Ту віршовку у руці,
Тиче пальцем:

— Ось ми маєм
У віршовки два кінці...

Далі хлопець ту віршовку
Всю змотав на камінець
І шпурнув у воду ловко.

— Ось і третій їй кінець!

Гурт матросів сміхом грянув,
Хтось гукнув:

— Пішла на дно! —

Що лишилось капітану?

— Топай, — каже, — на судно!

ПАРУСИ

Над Дніпром, немов на святі,
Стільки сонця і краси!
Наче лебеді пухнаті,
Випливають паруси.
Ось вони тріпочуть стиха,
Кличе їх далечина.
Вітер віє, вітер диха,
Полотнища напина.
Сонце плаває вогненне
І не гасне на воді.
І пливуть кудись спортсмени
Всі засмаглі, молоді.
Я ходжу понад рікою,
Де стежини, де гаї...
...Ой, візьміть мене з собою,
Білі лебеді мої!

Дивись уперед, щоб не опинитися
позаду.

В. Сухомлинський

ЧЕРЕЗ ПОТІК

Андрійко й Ніна поверталися зі школи. Дорогу їм перепинив яр. Пригріло сонце, розтанув сніг, і яр потекла вода.

Бурхливо шумить потік. Стоять перед ним Андрійко і Ніна.

Ось хлопчик швидко перебіг через потік і став на тому березі. Озирнувся — і соромно йому стало. Він у чобітках, Ніна в черевичках. Як вона перебреше?

«Ой, недобре я зробив,— подумав Андрійко.— Як я не побачив, що Ніна — в черевичках?»

Він перебрів назад і каже Ніні:

— Це я хотів узнати, чи глибоко. Бо переправлятися будемо разом.

— Як? — здивувалася Ніна.— Я ж у черевичках.

— Чіпляйся мені за шию,— сказав Андрійко. Ніна так і зробила, і хлопчик її переніс.

Добре діло роби сміливо.

ЯК СЕРГІЙКО НАВЧИВСЯ ЖАДІТИ

Сергійко гуляв собі біля ставка і побачив дівчинку, що сиділа на березі.

Підходить до неї, а вона й каже:

— Не заважай мені слухати, як хлюпочуть хвилі.

Сергійко здивувався. А потім узяв та й кинув у ставок камінець.

Дівчинка питає:

— Що ти кинув у воду?

Сергійко ще більше здивувався.

— Хіба ти не бачила? Я кинув камінець.

Дівчинка й каже:

— Я нічого не бачила, бо я сліпа.

Сергійко довго дивився на дівчинку. Він не міг уявити: як це воно, коли людина нічого не бачить?

Настала ніч. Сергійко ліг спати. Серед ночі прокинувся, його розбудив шум за вікном. Шумів вітер, у шибки стукав дощ. А в хаті було темно.

Сергійкові стало страшно. Йому пригадалася сліпа дівчинка. Тепер уже не дивувався — його

серце стиснув жаль. Як же вона, бідна, живе в темряві?

Сергійкові хотілося, щоб швидше настав день. Він піде до сліпої дівчинки. І пожаліє її.

А. Костецький

ДИВНА ЗВИЧКА

Що б мені не говорили
хто з батьків чи вчителів, —
я на все шукаю рими,
ніби хтось мене завів...

Скаже тато: — Як уроки? —
Я йому: — Летять сороки!
Скаже мама: — Ти поїв? —
Я їй тут же: — Сто корів!

Вчитель каже: — Йди до дошки! —
Я і тут: — Варення ложка! —
Вчитель: — Що учив ти вдома? —
Я у відповідь: — Солому!

— Ставлю «два»! — підводить очі.
— Ква! — кажу я, хоч не хочу...

Зрозуміло: мама — в сльози, каже:
— Ти мене тривожиш!..

Ось і лікарю мене
вчора показали.
Але він сказав:
— Мине. Хвилювання — зайві.

Хай хлопчак побільше спить...
Ну а я йому за мить:
— Зайві хвилювання?
Знайде Коля Ваню!

Мама — в сльози знов: — Пробачте!
Ну а лікар їй: — Не плачте!
І злякався раптом сам —
адже в риму він сказав!..

Вже й мені це все набридло,
та чомусь до голови
знову лізуть рими й рими,
хто б і що б не говорив...

Ви питаєте: що ж буде?
Я і сам багато думав
і скажу вам по секрету:
мабуть, буду я поетом!

БАБУСИН БОРЩ

У бабусі дві онучки. Живуть вони у великому місті, а на літні канікули приїхали ось до неї в гості.

Радіє бабуся онучкам. Пригощає їх черешнями, свіжим медом і варениками. Та дівчаткам найбільше хочеться борщу: мама розповідала, що бабуся варить смачний-пресмачний борщ.

Зварила бабуся борщ — зі свіжими помідорами, капустою і сметаною. Та от біда... Забувати стала. Поки варила — двічі посолила. Поставила на стіл дві миски борщу та й припрошує онучок:

— А чи солила — й не пам'ятаю... Стара вже... От сіль у сільниці — добавляйте собі на смак.

З'їли дівчатка по ложці борщу. Ой, який же солоний! Перезирнулися між собою, усміхнулися непомітно. Ложка за ложкою — виїли та й ще попросили. Та все дякують бабусі. А вона радіє.

— А чи посолила ж я борщ? — питається бабуся.

— Ми й не помітили,— каже Ніна.— Такий смачний, що про сіль і не подумали.

— Значить, солила,— з полегкістю зітхнула бабуся.— А завтра це діло вам доручу: боюся, що забуду посолити.

— Добре, бабуся,— і знову презирнулись. І непомітно всміхнулись.

В. Сухомлинський

ЧОМУ МАМА ТАК ХВАЛИТЬ?

Пішла мама на роботу, а вдома залишилась шестирічна дівчинка Люда. Вона ще не ходить до школи.

Мама сказала Люді, щоб вона курей нагодувала й квіти полила.

Люда нагодувала курей і полила квіти. А потім думає: «Зварю борщу. Мама прийде з роботи втомлена. Хай відпочине».

Зварила Люда борщу, попробувала. Борщ несмачний...

Оце буде мама сваритися, що вона несмачного борщу наварила.

Прийшла мама з роботи. Здивувалась, що Люда зварила страву. Насипала борщу, їсть і хвалить.

— Ой смачного ж ти борщу зварила, донечко.

Люді ніяково слухати ці слова. Адже вона пробувала борщ, він несмачний. Думає Люда: «Чому ж мама так хвалить?»

І. Кульська

ВУХАТИЙ КВАРТИРАНТ

Ми виплели хатинку
З вербового гілля.
Дали кролю морквинку,
Поклали спать кроля.

А квартирант вухатий
До їжі добрий був:
З'їв на вечерю хату
І в чоботі заснув.

І. Жиленко

ГНОМ У БУФЕТІ

Ти знаєш, у нашому домі,
В старому буфеті, давно
Живе мій добрий знайомий —
Старенький буфетний гном.

Він знав ще дідуся хлоп'ям,
А маму — малим дівчатком,
Гукав пустунам: «Ай-ай-ай!»,
Слухняним давав шоколадки.

Замкнувши буфет на гачок,
Золотить на свята сервізи.
Багріє його ковпачок
За склом серед вазочок різних.

Він любить какао пить,
Смоктати м'ятні гостинці.
Так довго і солодко спить
В старій музикальній скриньці.

Навчився він чемних манер
В одній маркізи з фарфору.
Сказала маркіза: — Тепер
Дружити із вами не сором.

Ви просто — франтом, хоча
Втягніть у петлицю троянду.
І прошу до мене на чай
Разом з цвіркуном-музикантом.

Століття, і друге, і третє, —
Прислухайся! — чуєш? — завжди
Їлопочеться гном у буфеті,
Бурмоче, зітха, шарудить.

І тупа, і плямка в куточку,
І дзвонить в буфетні шибки.
І в довгі засніжені ночі
Нашіптує дітям казки.

В. Хмельницький

МЕТЕЛІКОВЕ ВИХОВАННЯ

Крокодильчик народився на теплому золотистому піску. Поряд кудись бігла блакитна вода, на небі світило веселе африканське сонце, в саду співали птахи.

«Я народився», — подумав крокодильчик.

— Я народився! — закричав крокодильчик. — Нарешті я народився!!!

— Я єдиний і неповторний! — ще більш голосно крикнув крокодильчик. — Ау!..

Він нетерпляче поповз, уявляючи, як зараз зрадіють батьки. Як вони будуть ахати й охати, ляпати в долоні, підскакувати, відштовхуючись одночасно всіма чотирма лапами...

Але ніхто не відгукнувся.

Раптом крокодильчик помітив зелену гусеницю. Спочатку він вирішив, що перед ним теж крокодил, але, коли роздивився уважніше...

— Я — гусениця! — відрекомендувалася гусениця.

— А я — крокодил!

— Ти не крокодил, а крокодильчик! — уточнила гусениця.

— Невже це так важливо? — здивувався крокодильчик.

— Дуже важливо! — відповіла гусениця. — Наприклад, я поки що не метелик.

— А ти що, коли виростеш, станеш метеликом? — ще більше здивувався крокодильчик.

— Обов'язково стану, — відповіла гусениця і, озирнувшись, пошепки додала: — Якщо, звичайно, мене ніхто не з'їсть.

— А якщо я тебе з'їм? — поцікавився крокодильчик. — Коли виросту — стану метеликом?

— Як тобі не соромно?! — обурилася гусениця.

Крокодильчику стало соромно.

— Пробач мені, будь ласка, — попрохав він. — Я більше не буду!

— Добре-добре, не виправдовуйся.

Не встигла гусениця договорити, як несподівано на берег накотилася хвиля й зміла крокодильчика.

Минув деякий час...

Крокодильчик виріс і став великим дорослим крокодилом. Він любив дивитись, як пурхають метелики, він, мабуть, сподівався зустріти свою давнішню знайому.

Крокодилу є чим похвалитися перед нею, адже гусениць він так і не їсть!

«А були б батьки,— думає іноді крокодил,— виховували б мене — я б ще кого-небудь не їв...»

ЧАРІВНЕ СЛОВО

ЛІЧИЛКИ

* * *

Раз, два, три, чотири, п'ять —
Вийшов зайчик погулять.
Як нам бути? Що робити?
Треба зайчика зловити.
Будем знову рахувать:
Раз, два, три, чотири, п'ять.

* * *

Тікав заєць через міст —
Довгі вуха, куций хвіст.
А ти далі не тікай,
Рахувати починай:
Раз, два, три —
Вийди ти.

* * *

Їхав лис через ліс,
Поламав п'ять коліс.
Треба стати, погадати,
Скільки йому грошей дати.

* * *

А між нами, хлопчаками,
Хтось не слухається мами.
Раз, два, три,
Це, напевне, будеш ти.

* * *

Трікі-трілі, трілі-тон,
Сіли трое у вагон,
Поїхали у Китай
Пити там солодкий чай.

* * *

Бігли коні під мостами
З золотими копитами,
Треба стать погадать,
Що тим коням їсти дати.

* * *

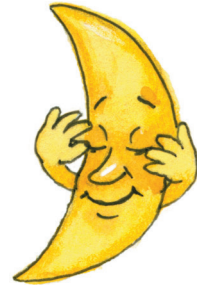
Стоїть півень на току
У червонім чобітку.
Будем півника просити:
— Ходи жита молотити.

О. Сенатович

МІСЯЦЬ-ЖМУРИК

Місяць жмурить. Раз і два —
В тінь сховалася трава.
Три, чотири — і ріка
Швидко в сутінки тіка.
За рікою слідом ліс
Головою в темінь вліз.
Раз, два, три, чотири, п'ять —
Місяць каже: — Йду шукать!
Срібне око, жовтий хвіст —
Вийшов жмурик на поміст.

Н. Забіла

ДВА

Раз, два — дерева.
Під деревами — трава.
На траві — два хлопчики.
У дерева — дві гілки,
На гілці — два горобчики,
У вулику — дві бджілки.
А далі — дві хатинки,
У них по два віконечка,
Над ними — дві хмаринки,
Дві зірочки, два сонечка...
Не слухайте мене, —
Бо сонечко ж одне!

В. Гринько

ДВА

Літо, спека, бо жнива.
В житі зайчиків аж два.
— Де ми будем, брате, жити,
Як покосять в полі жито?

— Раз, два — та й тікати —
Буде нас стіжок ховати!
Раз, два — та й зима...
В ліс втечемо — нас нема.
Раз і два, раз і два.

Віть Вітько

ЛІЧИЛКА

Десять, дев'ять, вісім, сім —
Дядько яблука трусив.
У коморі миші сплять — шість,
п'ять.

Ще чотири, три та два —
потолочена трава.
То один — покотив на Лебедин.

БЕЗКІНЕЧНИКИ

НАРОДНІ

* * *

Був собі журавель
Та журавочка,
Накосили сінця
Повні ясельця.
Наша пісня
Гарна й нова,
Починаймо її знову:
Був собі журавель...

* * *

Скажу вам, діти, казку:
Приніс зайчик дров в'язку,
Поколов їх дрібненько,
Зварив кашу хутенько.
Кашка була солоденька,
Моя казка коротенька.

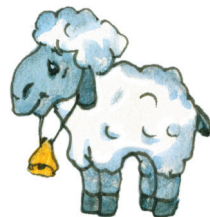

Д. Чередниченко

ГАРНА МОЯ КАЗОЧКА?

Накосила вівця
На леваді сінця
Та й до діток біжить.
Під ногами роса,
Під рукою коса,
А на плечах в'язочка,
Гарна моя казочка?
— Гарна.

— Ти кажеш — гарна,
І я кажу — гарна.

Накосила вівця
На леваді сінця
Та й до діток біжить.
Під ногами роса,
Під рукою коса,
А на плечах в'язочка,
Гарна моя казочка?

Г. Кирпа

БЕЗКІНЕЧНА ЖАБКА

Була собі в річці жабка,
А в жабки зелена шапка,
А в шапки підкладка зелена —
Така, як стрічка у мене.
І носить ту шапку жабка,
Бо то їй найкраща шапка.
А може б, носила і білу,
Якби захотіла.
Але...
Була собі в річці жабка...

СКОРОМОВКИ

Л. Новикова

* * *

В темно-сірому жупані
Сидить заєць на дивані,
Зачинив свою хатинку
І гризе смачну морквинку.

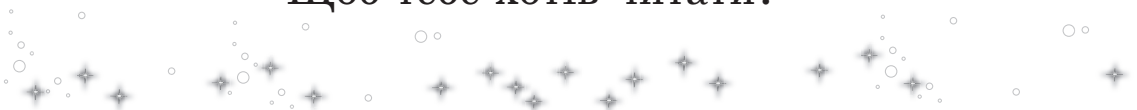
* * *

Слон приніс слонисі муху,
Почепив її на вуха:
— Муха буде дзеленчати,
Може, будеш менше спати!

С. Бондаренко

А ЧИ ТА ТИ?

Каже мама а чи тато:
— Знов гуляти? А читати?..
Взяв я книжку:
— А чи та ти,
Щоб тебе хотів читати?

О. Орач

* * *

Руді вуса у вівса,
Вуса —
Вся краса вівса.

* * *

Сім братів-малярів
В королівстві кольорів —
Кожен кольором керує,
В малярівстві королює.

В. Лучук

НАД КУЩЕМ ЛІТАЄ ХРУЩ

На подвір'ї
Зелен кущ.
Над кущем
Літає хрущ.
Ми прибігли
До куща.
Над кущем
Нема хруща.

А. Німенко

ДОКАТАЛИСЯ

Клава
Котика
Катала
На калиновім візку.
Колотилосьь,
Калатало
Криве колесо в піску.

Колотилосьь,
Калатало
Та й упало на пісок.
— До-ка-та-ли-ся!
Казали
Котик, Клава і візок.

СУМНО СОМОВІ САМОМУ

Сидьма сом
Сам сидів.
Самого сома
Сум схопив.

Сім сусідів
Скликав сом:
Сміх і співи
За столом!

ЛЕТІЛА СОВА

Летіла сова,
Торохтіла слова:
— Чи сон це, чи слон це,
а може, і сонце?!

Д. Чередниченко

* * *

Крикнув крук
На крукицю:
«Не сунь рук
У криницю».
А крукиця
До крука:
«Крутять корбу
Мої руки».

Л. Пшенична

ХВОРИЙ БИЧОК

Зажурилася корова:
— Ох, синочок нездоровий!
Третій день хворіє в ліжку,
Бо прорізуються ріжки.

КАЛАЧ

Курка, Гуска й качур Кряч
На медку печуть калач.
А курча надокуча:
— Дайте кусень калача.

М. Заєць

ДВА СТОНОГИ, ДВІ СТОНІЖКИ

Два стоноги, дві стоніжки
Захотіли грати в сніжки.
Тільки ж як
Ліпити сніжки —
Рук нема,
Одні лиш ніжки.

* * *

Тротуарами тритони
Тягнуть тістечок
Три тонни.
За тритонами пітони
Тягнуть ще
Чотири тонни.
А на тістечка кроти
Вже роззявили
Роти.

Г. Чорнобицька

* * *

Ось морелі
На тарелі.
Дайте фарби акварелі,
Я змалюю ці морелі.
Малювала,
Ласувала.
Ласувала,
Малювала.
Десь поділися морелі,
Вже немає на тарелі.

Хоч немає на тарелі,
Залишились на папері...
Намальовані морелі.
Аж три пари
На папері!

Б. Стельмах

* * *

В'ється стежка-побережка
Повз ріку по бережку.
Обережно в'ється стежка,
Побережка-обережка,
Щоб не впасти у ріку.

М. Трохим

* * *

Рак вкусив за палець Юру,
Юра скочив у баюру!
А баюра
Чорно-бура,—
З неї виліз

Мурий Юра.
Рак злякався і утік,
Юра вискочив — і зник!

Грицько Бойко

ГОРІШИНА

В горішнику
Горішина
Горішками
Обвішана.
Оришка
Й Тимішко
Струшують
Горішки.

П. Куценко

* * *

Край узлісся на осичці —
Листя шелестіло,
Лисенятам і лисичці —
Стежку золотило.

М. Сингаївський

* * *

Перепілка — гарна птиця,
Та хлоп'ят вона боїться,
Бо хлоп'ята беруть гілку
І лякають перепілку.
Не потрібно так лякати,
В неї п'ять перепелят.

* * *

Ген стрибають на морозі
Три ворони на дорозі.
— Кар-кар-кар!
За скоринкою погнались,
На все горло розкричались:
— Кар-кар-кар!

* * *

Крокодил до крокодила
Припливав просити мила,
Бо набридло крокодилу
Умиватися без мила.

* * *

Куй, куй чобіток,
Подай, бабо, молоток,
Не подаш молотка —
Не підкую чобітка.
Молоток золотенький,
Чобіток дорогенький.

* * *

Сторож на баштані кріт
Якось зготував обід.
Лиш зачувши про обід,
До крота примчався кіт.
Кіт і кріт посмакували,
Кіт і кріт порозмовляли,
Трішки кіт і кріт поспали.
Лихо! Кавуни покрали!

* * *

Ми плакати —
Не плакали.
Нам плакати
Нема коли.

ЗАГАДКИ

Старий жартівник надворі стояти не дає,
за ніс додому тягне.

(*єодоМ*)

Гарне, добре, на всіх людей дивиться,
а людям на себе дивитися не дозволяє.

(*єіноС*)

В чорнім небі світлячки,
а зловити їх не можна.

(*ідоЄ*)

Не скляний він, не з металу,
а прислухайтесь — дзвенить,
риє землю він розталу.

(*южїдш*)

Серед села стоїть бочка, хто хоче,
той нап'ється.

(*кїпнндш*)

На небі біліє,
Світить, а не гріє.

(*Місвць*)

Розфарбоване коромисло
Через річку повисло.

(*Веселка*)

Чорне сукно лізе у вікно.
(h!H)

Я хоч хатка, а жива,
Є у мене голова.
Лапи аж чотири
(Кожній по квартирі),
А в комірку ззаду вліз
Ящериний гострий хвіст.
Дах — мов костюмаха.
Звусь я ... (рхриєдєн).

В. Бурбела

Крізь пустелі навпрошки
Йдуть-бредуть неквапом
Схожі, ніби близнюки,
Дві гори на лапах. (Верблюдо)

Руда, руда рудиця
Рудим хвостом гордиться,
В неї шуба найпишніша,
В неї вдача — найхитріша.
(в'їпєпїї)

Сидить хитра баба
аж на версі граба.
«Ой, не злізу з граба!» —
дурить діток баба.
Вловіть мені тую
курочку рябую,
А я подарую
грушку золотую.
(рввс)

М. Стельмах

Що за гостя в нас така:
І зелена, і струнка,
Сяє зірка угорі,
На гіллячках — ліхтарі,
І ростуть на ній не шишки,
А цукерки і горішки?
(рмнпср)

Дві дощечки — дві сестри,
Несуть мене із гори.
(іжпср)

Хто наткав полотна
 Аж від лісу до вікна
 І сміється, задається: —
 Ось так ширина! (*шиє*)

Без рук, без ніг, а на гору побіг.
 (*Вітер*)

Хто на зиму роздягається,
 А на літо одягається?
 (*Дерево*)

В небі хмара пролітала,
 Білий пух порозсипала,
 Він на землю міцно ліг,
 Називають його ... (*сніг*).

Попищали, попищали,
 Дружно просо подзьобали —
 І до матері стрибочком
 Жовті збіглися клубочки.
 Заховались під крило,
 Наче їх і не було.
 Треба загадку кінчати,
 Ці клубочки — то ... (*вирьдїж*).

Л. Глібов

Взимку ляже спати
Дядько волохатий.
Лише тоді встане,
Як весна настане.
(*Ведмідь*)

Він вухатий,
Білобокий,
Косоокий
І вусатий...
Як же звіра
Того звати?
(*Заєць*)

Ноги на полі,
Середина на дворі,
А голова на столі.
(*Колос тишці, жита*)

КАЗКОВИЙ ВОДОГРАЙ

ЛІТЕРАТУРНІ КАЗКИ

Шарль Перро

ХИМЕРНІ БАЖАННЯ

Жив собі якось бідний лісоруб. І так йому набридло дрова рубати та з лісу їх тягати, що він не один раз лаяв усіх злих і добрих фей за їхню байдужість до його долі.

От стоїть він одного разу в лісі, нарубавши чималу в'язку дрівцят, і своїм звичаєм нарікає на долю: скільки вже років він злидарює, а хоча б коли-небудь хтось виконав хоч найменше його бажання.

А слід сказати, що хоч добра у нього було мало, зате бажань — дівати нікуди.

Раптом навкруги все потемніло. Потім звідкілясь блиснуло яскраве світло; замружив лісоруб очі, а як розплющив їх, то так і завмер.

Дивиться — перед ним стоїть фея, в руках у неї звиваються сліпучі блискавки, а в очах палає справжній вогонь.

Затремтів наш лісоруб від жаху, упав на коліна і став пробачення благати.

Подивилася на лісоруба фея та й каже:

— Не бійся, чоловіче добрий. Я з'явилася лише тому, що ти мені добряче набрид своїми безкінечними наріканнями на життя. Ну, та гаразд, хай буде по-твоєму. Слухай мене уважно. Я даю тобі можливість висловити три свої бажання, і всі вони будуть виконані. Але раджу тобі добре подумати, перш ніж їх висловлювати.

Тут знову страшно загримів грім, засяяли блискавки, і фея зникла у височині.

Лісоруб, опам'ятавшись, схопив в'язку дрівцят і чимдуж побіг з лісу.

Прибіг він у свою хижку, кинув в'язку на долівку та й гукає до жінки:

— Ану, люба моя Фаншон, запалюй швидше грубу! Ми тепер з тобою багаті!...— Та й розповів їй усе як було.

Жінка була дуже завбачлива від природи, а тому надумала скористатися зі свого щастя якнайкраще.

— Давай відкладемо наші бажання на завтра,— сказала вона чоловікові,— а сьогодні поміркуємо, що саме нам треба побажати.

У грубі весело дрова потріскують. Пригрівся лісоруб та до дружини:

— Ач, як вогник весело танцює. Саме зараз би ковбаски кров'яної підсмажити... От би я хотів...

І не встиг лісоруб це вимовити, дивиться, а з кутка лізе довжелезна ковбаса, звивається, як змія.

За нею сковорідка, підскакуючи, котиться, сільниця, як жаба, скаче.

І все це товариство у вогнище прицілюється,
у вогонь лізе.

Жінка почала його лаяти:

— Що ж ти накоїв? Ти ж міг би могутнім
королем стати, а ти ковбаски попросив!

— Ех,— каже лісоруб, чухаючи потилицю,—
здається, і справді негаразд вийшло. Ну, та вже
вдруге.

— Так тобі й треба! — налітає на лісоруба
жінка.

— Та замовкни ти! — відповідає він їй спере-
сердя і, не витримавши, кричить: — А щоб тобі
ця ковбаса до носа приклеїлась!

І не встиг він ці слова вимовити, як ковбаса
просто з вогню — гульк! — вилетіла та жінці до
носа й пристала, а сковорідка з сільницею назад
на полицю в одну мить прибігли.

Завила жінка від гарячої ковбаси, заскакала,
хоче одірвати — та дарма, не відірвеш.

Дивиться на неї лісоруб, зовсім отетерів. Була
у нього гарненька дружина, а тепер — он яке чу-
довисько.

Голосить жінка, плаче, по ковбасі сльози те-
чуть, а слова сказати не може: ковбаса їй гово-
рити заважає.

Глянув на все це лісоруб та й думає: «Ще
добре, що вона говорити не може, а то б наслу-
хався досхочу її ласкавих слів! Що ж мені тепер
робити? Власне, у мене залишилося ще одне ба-
жання, і я можу в одну мить стати найбагатшим
і наймогутнішим королем. Але ж вона тоді стане
королевою, а їй навряд чи сподобається сидіти на
троні зі смаженим ковбасним носом... Ні, краще
вже я спитаю у неї самої, що вона хоче — бути

королевою з таким от чорно-червоним довжелезним носом чи залишитися дружиною лісоруба, але щоб у неї був такий самий гарненький носик, як і раніше».

Спитав він у неї, а вона тільки головою замахала — не хочу, мовляв, бути я носатою королевою. Бо хоч вона й знала, що про королеву ніхто не наважиться поганого слова сказати, а все-таки потворою лишатися не захотіла.

Вимовив лісоруб своє останнє бажання, і ковбаса зникла.

Так він нічого і не одержав і радий був, що хоч гірше не стало.

Іноді краще загубити, ніж знайти.
Краще забаритись, аніж поми-
тись.

Анна Франк

МУДРИЙ СТАРИЙ ГНОМ

Жила собі колись маленька ельфа на ім'я Дора. Вона була гарненька й багата, батьки дуже пестили її. Ельфа завжди сміялася,— сміялася вона від зорі до зорі, почувалася щасливою й ніколи не замислювалася ні про що сумне чи болісне.

У тому ж лісі, де жила Дора, мешкав гном, якого звали Пелдрон. Він в усьому був цілковитою протилежністю Дорі. Якщо Дора завше всміхалася всьому гарному й доброму, що оточувало її, то Пелдрон сумував-журився,— адже стільки горя на світі, надто в країні ельфів та гномів.

Якось Дорі доручили піти до шевця, який жив у містечку ельфів. І що ж, на вашу думку,

сталося? Стрівся їй той похмурий, насуплений Пелдрон. Дора була привітна ельфочка, та водночас розбалувана, а тому трохи зарозуміла. Сміливо підбігла вона до Пелдрона, схопила його гарну шапочку й відбігла з нею, а потім почала сміятися, кепкуючи з нього.

Пелдрон не на жарт розсердився, тупнув ногою об землю і закричав:

— Віддай мою шапочку, віддай негайно!

Але Дора не послухала його, відбігла ще далі і, заховавши шапчину в дуплі дерева, швиденько почимчикувала до шевця.

Пелдрон довго шукав свою шапочку і врешті-решт знайшов. Він не здатен був сприймати такі витівки, а тим більше від Дори, котра йому зовсім не подобалась. Байдуже побрів він своєю дорогою. Враз чийсь тучний голос пробудив його із задуми:

— Пелдроне, я найстаріший гном у світі, до того ж найбільшій. Будь ласка, подай мені, скільки можеш, щоб я зміг купити собі трохи їжі.

Пелдрон заперечливо похитав головою.

— Нічого я не дам тобі,— відповів він.— Краще тобі померти, щоб більше не терпіти всіляких страждань на цьому світі.

І почвалав далі, навіть не озирнувшись.

Тим часом Дора, вертаючись додому від шевця, теж зустріла старенького гнома, котрий і в неї попросив милостині. Так само, як і Пелдрон, вона відмовила йому, хоча й з іншої причини.

— Я не дам тобі грошей,— сказала вона.— Якщо ти вбогий, то сам у цьому винен. Світ такий пречудовий, і мені ніколи думати ще й про бідняків.

І безтурботно застрибала далі.

Зітхнувши, сивий гном сів на землю, вкриту м'яким мохом, і замислився, що ж йому робити з тими двома дітлахами.

Один з них занадто журний, друга — надто весела, і обом їм важко буде досягти чогось путнього в житті, якщо вони такими залишаться.

Власне кажучи, старий гном не був звичайним гномом. Це був чаклун, але не лихий. Навпаки, він волів, аби люди, ельфи і гноми стали кращими, а світ удосконалювався.

Отак він просидів, поринувши в роздуми, цілу годину. Затим підвівся і повільно попрямував до будинку, де жили Дорині батьки.

Наступного дня після їхньої зустрічі в лісі Дора і Пелдрон опинилися в маленькій лісовій хижці замкненими. Старий гном замкнув їх там, аби дати їм добрий урок. Бажання великого чаклуна було законом, тому навіть батьки не посміли йому перечити.

Що ж мали робити ті двоє у віддаленій хатинці? Їм заборонялося виходити надвір, а також сваритися. Вони мушили працювати від світання до смеркання! Так звелів старий гном. Отож Дора

працювала з жартами та сміхом, а Пелдрон трудився смутний і похнюплений.

Кожного вечора о сьомій старший гном приходив перевіряти їхню роботу. Дора і Пелдрон міркували, як би їм визволитися звідти. Існував єдиний вихід — в усьому коритися мудрому гномові...

Отак минув тиждень. Дора все ще сміялася часто-густо, а проте вже розуміла, що життя має і свою серйозну сторону, а саме: є люди, які живуть у важкій скруті, і потрібно допомагати

тим, хто в біді, а не відмахуватися від них нечемними словами. І Пелдрон трохи збадьорився; траплялося вряди-годи, він навіть тихенько на-свистував за роботою та усміхався, коли Дора весело заливалася сміхом.

У неділю старий гном дозволив їм піти разом з ним до капиці, що в містечку ельфів. Вони уважніше, ніж раніше, слухали слова гнома-повідника і були цілком задоволені, коли простували назад крізь тінистий гай...

— За те, що ви були такими слухняними,— сказав старий гном,— сьогодні можете погуляти на природі так, як ви звикли. Проте пам'ятайте: завтра робочий день. Вам не можна повертатися додому і відвідувати друзів.

Вони й не думали про втечу; обоє дуже раділи, що можна побути на привіллі в лісі, хай і недовго. Тієї недільної днини вони гралися й веселилися, милувалися птаством, квітами та блакитним небом, насолоджувалися теплим сонячним промінням. Щасливі, вони надвечір повернулися до своєї хижки, а вранці, після сну, знов узялися до праці.

Старий гном змусив їх отак трудитися чотири довгих місяці. Щонеділі зранку вони вирушали до церкви, потім бавилися цілоденно на природі, а решту тижня завзято працювали.

Якось увечері, коли минуло чотири місяці, старий гном узяв їх за руки і повів у ліс.

— Послухайте, діти,— мовив він.— Я певен, що ви часто сердилися на мене і, мабуть, обоє палко прагнете повернутися додому.

— Так,— зронила Дора.

— Так,— луною озвався Пелдрон.

— Але чи розумієте ви, що моя наука піде вам на користь?

Ні, цього вони ще не могли зрозуміти.

— Ну, то я поясню. Я привів вас сюди і лишив удвох, щоб навчити вас, що в світі існують також інші речі, крім твоєї веселості й твоєї похмурості. Тепер вам буде значно легше торувати свою життєву стежку...

І справді, Дора й Пелдрон відтоді жили щасливо! Вони раз і назавжди засвоїли велику істину: сміятись і плакати можна тільки у слухний для цього час.

Пізніше, значно пізніше, коли вони виростили, то стали жити разом у маленькому будиночку за покликом власних сердець: Дора виконувала роботу вдома, а Пелдрон — надворі, так, як вони робили, коли були ще зовсім юними.

ВОВКИ ТА ГУСКА

Біжать дорогою голодні вовки, зубами ляскають. А назустріч кума Лисичка.

— Куди, вовчики-братики, зібралися?

— На полювання, кумасю.

— То й мене візьміть з собою.

— Гаразд, Лисичко,— кивнули вовки,— іди до нашої компанії!

Вже сонечко в небо високо підбилося, припикати почало. А здобичі ніякої. Підводить вовкам животи з голоду. Вже й на Лисицю скоса поглядають.

І раптом... Вовки аж очі повитріщали: попереду дурна Гуска неспіхом з лапки на лапку перевалюється!

Схопили її вовки, швидко лапи й крила скрутили. Сіли собі і мовчки кожен думає: «Тут і мені на зуб не вистачить, а ще приятелю половину віддай. Хай що буде — сам її обскубу!»

— Я,— сердиться один Вовк,— перший Гуску побачив. Я з'їм!

— Ач який! Ти з Лисицею язика чесав, коли я вже на неї кинувся!

— Брешеш!

— Ні, правду кажу!

Скочили звірі на рівні ноги, вищирилися. Один на одного вовками дивляться, зубами клацають, ось-ось у бійку кинуться. Тільки шерсть полетить.

— Хай йому грець! Так недовго й головою накласти! — нарешті опам'ятався один Вовк.— Краще послухаємо, що нам кума Лисиця скаже, хай вона розсудить!

Глянули звірі, а слід Лисиці вже й вітер розвіяв. Разом з нею і Гуска зникла.

Дональд Бісет

ПАПЕРОВИЙ ЗМІЙ

Був собі в давнину великий блакитний паперовий змій. Він був зовсім новий і літав високо над землею на довгій нитці, яку тримав у руках маленький хлопчик.

Дмухне вітер щосили — і змій здіймається високо-високо в небо.

— Дивіться на мене! Дивіться на мене! — гукав він пташкам.— Я літаю вище за вас! Дивіться

всі на мене! Я можу здійматися до хмар. Якби не оця нікчемна нитка, я злетів би вище сонця!

— Овва! — свиснув вітер.— Ти б тоді взагалі нікуди не злетів.

— Дурниці,— мовив паперовий змії.— Ти ще скажи, що цей хлопчисько зі своєю ниточкою допомагає мені літати! О, якби він тільки відпустив мене, я б усім показав, на що здатний!

Та ось хлопчик опустив змія додолу, кинув нитку й побіг додому пити чай.

«О, як хочеться бути вільним!» — думав паперовий змії.

Саме тоді бігло мишеня.

— Гей! — гукнув паперовий змії.— Іди-но сюди. Допоможи мені. Слухай, я злетів би вище за всіх у світі, але мене не пускає оця нитка. Перегризи її, і я злечу до сонця й стану володарем світу!

І мишеня перегризло нитку.

— Нарешті! — зрадів паперовий змії.— Отепер я полечу! Ну, вітре, дмухни як слід.

Вітер дмухнув, та паперовий змії навіть не знявся з землі. Він розсердився.

— Це не моя провина! Якби мені тільки знятись із землі, я б полетів у височінь!

Тоді саме повернувся хлопчик. Він не знав, що мишеня перегризло нитку, підняв паперового змія і підкинув у повітрі. Вітер дмухнув щосили.

Паперовий змій спробував злетіти, та відразу ляпнувся на землю.

— Ну, тепер зрозумів? — запитав вітер.— Ця нитка допомагає тобі. Без неї ти не злетиш.

— Та як же це? — сказав паперовий змій.— Адже нитки не літають.

— Це правда,— мовив вітер.— Нитка не літатиме без мене чи без хлопчика, який тримає тебе на нитці.

Коли хлопчик полагодив змія, а вітер дмухнув щосили, паперовий змій злетів високо в небо, майже до самого сонця.

Тепер він почувався справді щасливим.

— Подивіться на нас! — гукав він.— Подивіться на нас! Які ми розумні!

За братами Грімм

ТРИ МАДЕНЬКІ ЛІСОВИЧКИ

Жив собі один чоловік, померла у нього дружина; недалеко жила жінка, а в неї помер чоловік. У цієї жінки була дочка, у чоловіка теж була

дочка. Дівчатка між собою приятелювали і часто ходили одна до одної у гості.

Якось жінка каже дочці того чоловіка:

— Послухай, якщо я вийду заміж за твого батька, ти будеш у мене щодня в молоці купатися та вино попивати, а моя дочка хай у воді купається та лише воду п'є.

Розповіла дівчина про те своєму батькові. Пішов він до вдови й одружився з нею.

Та не злюбила мачуха падчірку. Якось узимку, коли настали люті морози, пошила мачуха сукню з паперу, покликала дівчину й каже:

— Надягни-но цю сукню та йди до лісу й принеси мені повний кошичок суниць.

— Та зимою ж суниці не ростуть,— промовила дівчина.— І як я піду у паперовій сукні? Надворі так холодно.

— Ти що це? Сперечатимешся зі мною? — гримнула мачуха.— Ось тобі шматок черствого хліба. Цього вистачить на увесь день. Іди й без ягід не повертайся.

Дівчина послухалась. Прийшла вона у ліс, бачить — стоїть маленька хатинка і з неї визирають три маленькі лісовички. Привіталася вона і постукала у двері. Вони крикнули: «Заходь!» —

і дівчина увійшла до кімнати і сіла на лаву біля печі: взяла свій шматочок хліба, розламала його й віддала половину чоловічкам.

Вони подякували й запитали:

— А чому ти у тоненькій сукні взимку у лісі?

— Ах,— відповіла дівчина,— я маю набрати повний кошочок суниць, а без цього мені додому повертатися не можна.

Тоді лісовички дали їй мітлу і сказали:

— Підмети сніг біля чорних дверей хатинки.

Дівчина вийшла, а маленькі чоловічки стали між собою говорити: «Що їй подарувати, адже вона така добра і лагідна, і хлібом своїм з нами поділилася».

І так сказали вони один за одним:

— Я обдарую її тим, що вона з кожним днем ставатиме кращою.

— А я обдарую її тим, що у неї з рота, щойно вона промовлятиме слово, падатимуть золоті монетки.

— А я обдарую її тим, що з'явиться король і одружиться з нею.

Дівчина усе зробила так, як наказали їй маленькі чоловічки, і що ж вона знайшла? Стиглу суницю! Набрала дівчина повний кошочок, по-

дякувала маленьким лісовичкам, попрощалася з кожним і побігла до своєї хати.

Повернулася вона додому і тільки сказала: «Добрий вечір»,— як відразу випала у неї з рота золота монетка. Дівчина розповідала, що з нею сталося у лісі, і з кожним словом у неї з рота падали монетки, так що скоро уся кімната була ними завалена.

Сестра, побачивши таке, теж захотіла піти до лісу за суніцями.

От зайшла жінчина дочка вже далеченько у ліс. І теж натрапила на маленьку хатинку. Як і того разу, з віконець визирали три маленькі лісовички.

Але дівчина з ними не привіталася і, навіть не глянувши на них і не промовивши й слова, увалилася до кімнати, всілася біля печі й почала жувати свій хліб з маслом і пиріжки, а з лісовичками й не подумала ділитися.

Коли дівчина поїла, вони сказали:

— Ось тобі мітла, вимети перед дверима.

— Та метить собі самі! — відповіла вона.—

Я вам не служниця.

А коли дівчина зрозуміла, що вони дарувати їй нічого не збираються, вона пішла від них.

І стали говорити між собою маленькі лісовички: «Що ж їй подарувати, коли вона така недобра?» І чоловічки один за одним сказали такі слова:

— Я обдарую її тим, що вона з кожним днем ставатиме потворнішою.

— Я обдарую її тим, що з кожним словом, яке вона промовлятиме, у неї з рота вискакуватимуть жаби.

— А я нагороджу її тим, що вона помре лютою смертю.

Почала дівчина шукати суниці, та так і не знайшла жодної ягідки. Повернулася вона додому і тільки відкрила рота, щоб розповісти матері, що трапилося у лісі, та лише слово промовила — вискочила з рота бридка жаба.

Після того мачуха ще більше на свою падчірку розсердилася. Звеліла вона їй піти на річку, прорубати ополонку і добре промити пряжу.

Дівчина послухалась. Коли вона колола лід, підїхала багата карета, і сидів у ній король. Карета зупинилася, і король, побачивши красуню, запитав:

— Хто ти і що ти тут робиш?

— Я бідна дівчина, мию пряжу.

— Хочеш поїхати зі мною?

— Із задоволенням! — відповіла вона.

Дівчина сіла в карету і поїхала разом з королем. Приїхали вони у замок і відсвяткували там пишне весілля, і це було нагородою від маленьких лісовичків.

Через рік народила молода королева сина. Коли мачуха дізналася про це, то прийшла зі своєю дочкою у замок, немов бажаючи її провідати. Саме тоді король кудись поїхав, і біля неї не було нікого. Зла жінка та її дочка схопили королеву і кинули через вікно у річку, що протікала біля самісінького замку. Потім мачуха поклала у ліжко свою потворну дочку і вкрила з головою ковдрою.

Повернувся король і захотілося йому поговорити з дружиною, але стара закричала:

— Не зараз, вона захворіла, не варто її непокоїти.

Король прийшов наступного ранку. Коли він розмовляв з дружиною, з кожним словом вискакували у неї з рота жаби. Тоді король запитав, що це значить, і стара пояснила: це, мовляв, через недугу і скоро минеться.

А вночі побачив кухар, як приплила до водостічної канави якась качка й запитала:

— Як ти поживаєш? Чи працюєш, чи відпочиваєш? А як мої гості, сидять?

Відповів їй кухар:

— Ні, вони міцно сплять.

Почала вона тоді питати:

— А як же мій рідний синочок?

І відповів кухар:

— Він спить у колисці всю нічку.

Обернулася тоді качка на королеву і пішла в замок, нагодувала дитину, поколисала її, вкрила і знову попливла по канаві. Так вона з'являлася дві ночі, а на третю сказала кухарю:

— Йди і скажи королю, нехай він візьме свій меч і тричі змахне ним наді мною на порозі.

Побіг кухар і розповів про все королю. З'явився король і тричі змахнув мечем над качкою; і тільки змахнув утретє, раптом бачить — стоїть перед ним його дружина, жива, здорова.

Дуже зрадив король, але не показував королеву аж до неділі, коли мали хрестити дитину. А коли її хрестили, король покликав до себе мацуху і запитав:

— Як слід вчинити з людиною, яка викидає когось через вікно у воду?

— Треба її посадити у бочку і скотити з високої гори у річку.

Звелів король принести бочку, посадити у неї стару з дочкою. Забили бочку наглухо й спустили з гори.

А король із королевою жили довго і щасливо.

Г. Малик

НЕСЛУХНЯНИЙ ДОЩИК

Казала мама-Дощика
— Посидь-но хвилинку тихо,
Пошию тобі сорочку.
Та поки знайшла хмарину,
Сорочку з неї пошила,
То неслухняна дитина
І сліду вже не лишила.
А за порогом Хуга
Погнала за Дощиком слідом —
Змерз без сорочки Дощик
І випав на землю снігом.

Й. Струцюк

ЯК ВИНИК ЧУМАЦЬКИЙ ШЛЯХ

Неблизька дорога
З Криму на Волинь.
І риплять мажари,
І ревуть воли.
Вже б хутчій до рідних
Хуторів і сіл!

На мажарі — риба,
На мажарі — сіль.
По ярах, дібровах,
Балках і степах
Проляга чумацький
Довгий-довгий шлях.
Нічка темна-темна —
Як повернеш вбік,
Так і знай: загубиш
Дням і ночам лік.
А чумак дрімає
(«Хоч би не заснуть!») —
Витягнув кресало
Та як кресанув!
Тютюнець турецький,
Люлька не проста —
Високо у небі
Іскри розкида!
І летять ті іскри понад ним у тьму
І стають в дорозі
Зорями йому.

МУДРА ДІВЧИНА

(Українська казка)

Були собі два брати — один убогий, а другий багатий. От багатий дав бідному корову на відробіток. Бідний відробив, та багачеві шкода стало корови, от він і просить її назад. А бідний не хоче віддавати — бо ж відробив.

Пішли вони позиватися до пана.

А пан і каже:

— Хто відгадає, що є в світі ситніш, прудкіш, миліш понад усе, того й корова.

Наступного дня приходять брати до пана.

Багатий каже:

— Ситніші, пане, над усе — ваші кабани, прудкіш — ваші хорти, а миліш — гроші!

— Е, брешеш! — пан йому.

А вбогий відповідає:

— Нема ситнішого, як земля-мати: вона й годує, й напуває. Прудкіш над усе — думка,

бо думкою куди хоч перелетиш. А миліш над усе — сон, бо людина усе покидає, щоб заснути.

— Усе так! — говорить пан.— Твоя корова. Та чи сам ти повідгадував?

— Є в мене дочка Маруся,— каже бідний,— так це вона мене так навчила.

— Коли так, то на тобі десяток варених яєць, хай твоя дочка посадить на них квочку, а та за ніч хай висидить курчат, і щоб їх вигодували, трьох зарізали, спекли і на сніданок мені принесли. А як не зробить — покараю.

Плаче сердешний батько, а дочка заспокоює. Потім дає йому горщик каші та й каже:

— Понесіть оце панові та скажіть: нехай він поле виоре, посіє цю кашу, щоб вона зійшла, скосить, змеле, натовче пшона годувати тих курчат.

Пан вислухав, знайшов стеблинку льону і наказав вимочити, висушити, попрясти і виткати сто локтів полотна.

А Маруся вирізала найтоншу гілочку з дерева й переказує панові зробити з неї прядку, щоб було на чому прясти льон.

А пан відповідає чоловікові:

— Нехай дочка прийде до мене в гості та так, щоб ні йшла, ні їхала, ні боса, ні взута, ні з гостинцем, ні без гостинця.

От Маруся посилає батька купити живого зайця.

Купив батько зайця. А Маруся одну ногу взула в драний черевик, а друга боса. Узяла зайця під руку, а горобця в руку, запрягла цапа в ґринджоли, одну ногу на сани поставила, а другою йде.

Як побачив пан, наказав слугам собак спустити. Собаки до дівчини, а вона випустила їм зайця. Собаки за ним і погналися.

Прийшла дівчина до пана та й каже:

— Оце вам гостинець,— та й дає панові горобця.

Пан простягнув руку, а горобець — пурх та й полетів. Бачить пан — розумна дівчина, то й відпустив її.

На панську мудрість —
народна хитрість.

ЗРАДЛИВИЙ ТОВАРИШ

(Індійська казка)

Зустрілись якось і потоваришували шакал і верблюдою. Такими друзями стали, що, здавалося, і водою їх не розіллеш. І от одного разу, коли вони гуляли понад річкою, шакал каже верблюдові:

— Слухай-но, друже, переберімося на той берег! Ти тільки поглянь, як там гарно зелене поле! Яка там, певно, соковита й солодка росте цукрова тростина! Такої ти, мабуть, ще ніколи й не куштував!

— А чого ж! — зрадив верблюдою.— Сідай мерщій мені на спину.

Так і зробили. Сів шакал верблюдові на спину, той ступив у воду, і невдовзі обоє вже були на тому березі.

Шакал казав правду: за річкою розкинулося широке зелене поле, а на полі росла запашна, соковита й солодка цукрова тростина.

Верблюдою забрів на самісіньку середину поля й ласував собі, скільки хотів.

А шакал тим часом примостився на березі й ловив рибку. Рибки в річці було хтозна-скільки, тож і шакал невдовзі наївся донесхочу та й ліг подрімати. Поспавши трохи, він прибіг до верблюда, а тоді почав гасати по полю й голосно гавкати.

Шакалове гавкання почули в селі, яке було неподалік, і люди, хапаючи все, що під руку потрапить, кинулися на поле.

Шакал, побачивши, що до них біжать люди з дрючками, злякався, підібгав хвоста й забився під кущ. А верблюда, якому нікуди було сховатися, оточили з усіх боків селяни й заходилися лупцювати. Ледве живий вирвався він од них. Насилу доплентався до річки. Тут його наздогнав шакал. Ніби нічого й не сталося, мовив:

— Ну, наїлися ми досхочу! Час би й додому.

— Що час, то час! — скрушно зітхнув верблюд.

— То я сідаю тобі на спину?

— Та сідай уже!

Коли вони відпливли від берега, верблюд не витримав і спитав:

— А чого це ти, любчику, гавкав у полі? Невже ти не знав, що той гавкіт почують люди

й збіжаться до нас? Чого це тобі заманулося так робити?

— І сам не знаю,— відповів шакал.— Просто така вже в мене звичка: як поснідаю добряче, то й пориває мене гавкати на всю пельку.

— Он воно що! — мовив верблюд.— То ти таки не винен. Звичка є звичка!

Верблюд замовк, а посеред річки, де було дуже глибоко, озвався знову:

— А знаєш, друже, мені оце так чогось захотілося похлюпатися в річці, попірнати.

— Що ти, що ти! — злякано заскиглив шакал.— Адже тут он як глибоко, навіть дна не видно! Я ж утоплюсь, сам знаєш! Не роби цього! Та й чого це раптом тобі закортіло пірнати серед річки?

— І сам не знаю — закортіло і край! — відповів верблюд.— Просто така вже в мене звичка. Хіба я винен? Страх як люблю пірнати, надто після того, як мене добряче почастують дрючком по спині!

І з цими словами верблюд пірнув у воду, а коли випірнув, то шакала в нього на спині вже не було.

ЯК ПУКНЕШ, ТАК І ВІДПУКНЕТЬСЯ

(Голадська казка)

Жили собі двоє братів. Вони все робили разом: спільно поставили будинок на двох, купили вкладку віслюка. Свої невеликі прибутки вони ділили порівну і жили хоч не в розкошах, зате в мирі та злагоді.

Та ось один з братів знайшов у землі скарб. Жадібність спалахнула в його серці, і він вирішив приховати знахідку. Збудував собі новий будинок і став жити окремо. Запишався так, що куди там. Бідного брата він і знати не хоче. А жаднюга зробився такий, якого ще світ не бачив.

Прийшов він якось до бідного брата та й каже:

— Я хочу забрати свою половину будинку. І половину віслюка також — буде сякий-такий харч собакам.

Почув бідний брат ці слова і почав просити багатого брата:

— Будь ласка, не роби цього! Коли ти зламаєш свою половину будинку, то й моя розсиплеться. Я тобі заплачу за твою половину будинку і за половину віслюка.

Але багатий брат не погодився:

— Ні, не хочу. Те, що належить мені, те моє. А те, що моє, я хочу забрати й заберу. І не треба мені натомість ані грошей, ані чогось іншого.

Прийшли вони до судді.

— О суддя! — сказав бідний брат. — Вислухай нас і розсуди. Ми — брати. Жили бідно і все ділили порівну. Разом поставили будинок, купили віслюка вскладку. Тепер мій брат розбагатів. Він поставив собі новий будинок пишній-препишний. У нього тепер величезні отари худоби. І от він хоче зруйнувати наш старий будинок і забрати свою половину. Я просив його залишити мені будинок і віслюка, але він на це не пристає. Я пропонував йому гроші за півбудинку й піввіслюка. Але він і на це не згоден. Тому-то ми й прийшли до тебе, щоб ти розсудив нас.

Вислухав суддя бідного брата і звернувся до багатого:

— А що ти скажеш?

Багатий брат сказав таке:

— Справедливий суддя! Хіба не може всяк робити зі своїм добром усе, що хоче? Я ж не прошу, аби брат віддав мені те, що належить йому. А він зазіхає на те, що належить мені.

Суддя сказав бідному братові:

— Навіщо ти заважаєш брату робити зі своїм добром все, що він хоче? Хай зламає будинок, заріже віслюка і візьме свою частку того й того.

Пішли брати від судді. Бідний — сумний та невеселий, а багатий — радісний та щасливий.

Бідний брат сказав:

— Це вирок нерозумного судді.

А багатий брат заперечив:

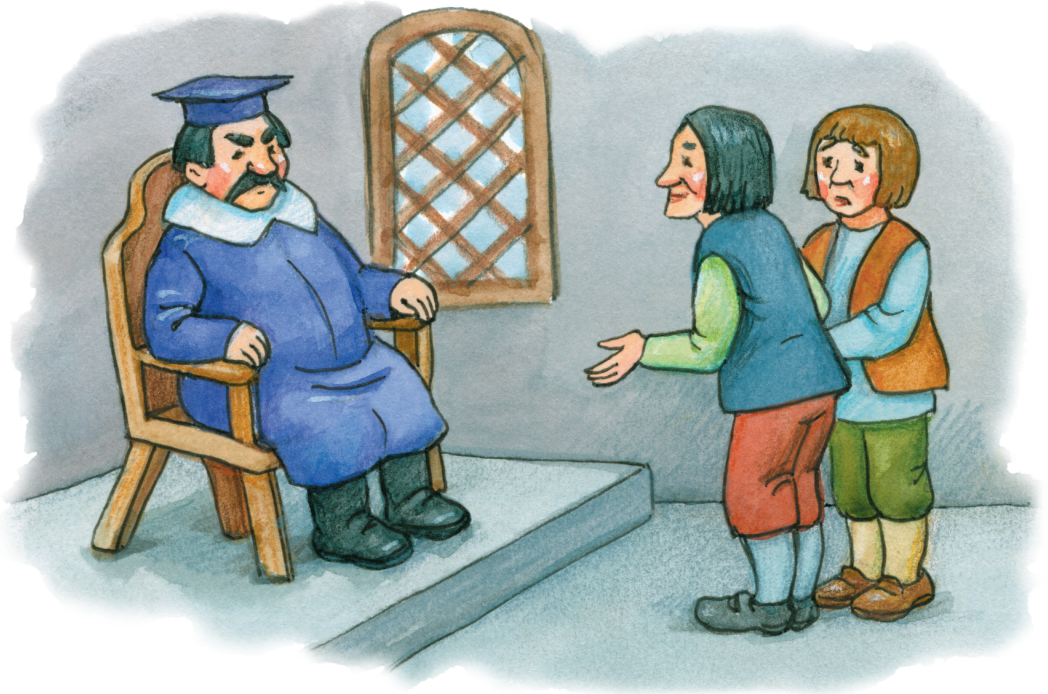
— Хай буде так, як постановив суддя.

Багатий брат зарізав віслюка, а тоді покликав слуг і звелів ламати будинок.

Тим часом бідний брат виніс зі своєї половини будинку таке-сяке майно і почав підпалювати будинок.

Побачив це багатий і закричав:

— Не підпалюй будинку, бо загориться
й моя половина!

А бідний на те:

— Ніхто не має права завадити мені робити
зі своїм добром все, що я хочу. А я хочу спалити
свою половину будинку й посадити на цій землі
боби.

І знов пішли вони до судді.

Вислухавши їх, суддя мовив:

— Те саме, що я сказав вам минулого разу, скажу й тепер. Кожен має право робити зі своїм добром все, що хоче. Один може ламати будинок, аби забрати свою половину, а другий палити свою половину.

Пішли брати від судді.

Багатий озвався:

— Це вирок нерозумного судді.

А бідний у відповідь:

— Хай буде так, як постановив суддя.

І він спалив свою половину будинку, а разом із його половиною згоріла й друга — братова.

Після цього бідний брат перекопав землю й посадив боби. Коли вони вирости, син багатого брата нарвав із грядки стручків і поїв боби.

Бідний брат привів хлопця до його батька і сказав:

— Твій син з'їв мої боби. Я розріжу йому живота і заберу свої боби.

Багатий брат почав прохати його:

— Ой, не вбивай мого сина! Я дам тобі інших бобів замість тих, які він з'їв.

Але бідний брат на те відповів:

— Ні, інших мені не треба. Я хочу мати свої боби.

Багатий брат упав навколішки і почав жалібно благати:

— За твої кілька бобів я віддам тобі цілий мішок, тільки не вбивай моєї дитини.

Але бідний брат стояв на своєму:

— Мені не потрібні твої боби, навіть цілий мішок. Мені потрібні ті, які з'їв твій син.

Пішли вони до судді.

Вислухав суддя багатого брата й сказав:

— Мій вирок буде такий самий, як і досі. Кожен має право робити зі своїм майном те, що йому заманеться. І коли твій брат хоче повернути свої боби, навіщо ти пропонуєш йому замість них інші? Забирайся геть і більше не приходь до мене!

Повернулися брати додому. Багатий покликав до себе найстарших і найпочесніших жителів села і почав їх просити:

— Заступіться за мого сина! Я віддам братові половину свого багатства, аби лиш він змилювався над сином.

Старі підійшли до бідняка. І тоді бідняк сказав:

— Не треба мені його багатства. Мій брат, либонь, убив би мого сина навіть за одне бобове зернятко. Але я не збирався вбивати його сина. Я лише хотів провчити свого жадного брата.

Отаке-то розповідають люди. А хто прочитає цю казку, нехай запам'ятає: якщо кинеш камінь угору, він упаде тобі на голову, якщо зазіхнеш на чуже, втратиш своє.

Якщо задумаєш злу справу, вона принесе спочатку нещастя іншому, а потім іще більше нещастя — тобі самому.

ЗМІСТ

<i>Привіт, друзі!</i>	3
<i>Поради читачеві</i>	4

Я ЧИТАЮ ЗДЛЮБКИ

<i>Е. Саталкіна. ОдЕниця</i>	6
<i>І. Січовик. Зранку киця чепуриться</i>	6
<i>Г. Поволоцький. Добрий чарівник</i>	7
<i>Б. Лепкий. Пташка</i>	9
<i>М. Стеценко. Синичка</i>	10
<i>М. Стельмах. Їжак і лис</i>	12
<i>Г. Поволоцький. Тільки тобі, бабусю!</i>	14
<i>О. Буцень. Зараз</i>	15
<i>М. Йогансен. Кіт Чудило</i>	19
<i>Р. Л. Стівенсон. Куди пливе кораблик</i>	22
<i>І. Франко. Киця</i>	23
<i>І. Сенченко. Хліб святий</i>	23
<i>О. Гончар. Хто кого водив?</i>	25
<i>О. Веселка. Моя ровесниця</i>	28
<i>М. Сингаївський. Марічка і звичка</i>	29
<i>М. Носов. Гірка</i>	29
<i>А. Босев. Сонце</i>	32

ВІКОНЦЕ В ПРИРОДУ

<i>В. Чухліб.</i> Чи далеко до осені.	34
<i>М. Познанська.</i> Осінь наша, осінь.	36
<i>І. Соколов-Микитов.</i> Відлітають журавлі	37
<i>Л. Костенко.</i> Дощ полив...	38
<i>І. Нечуй-Левицький.</i> Зимовий ліс	39
<i>Т. Коломієць.</i> Снігова казка	41
<i>Г. Демченко.</i> Весняні струмочки	42
<i>Ю. Старостенко.</i> Весною	42
<i>О. Орач.</i> Березневі світанки	43
<i>Ю. Старостенко.</i> Поведінка звірів	44
<i>М. Познанська.</i> Ромашка.	46
<i>Л. Забашта.</i> Волошки	46
<i>М. Людкевич.</i> Червона казка літа	47
<i>В. Крищенко.</i> Сонячне яблуко	50
<i>П. Стефаров.</i> Несподіваний удар	51
<i>К. Паустовський.</i> Кіт-зłodій	53
<i>Є. Чарушин.</i> Ведмедики	59
<i>Д. Прилюк.</i> Краса лебедина	63

ВЕСЕЛІ ХВИЛИНКИ

<i>Т. Коломієць.</i> Карамель	66
<i>Ю. Буковський.</i> Отака математика	67
<i>В. Хмельницький.</i> Жаба.	72

<i>О. Орач.</i> Що таке врода?	73
<i>М. Носов.</i> Шурко в дідуся	74
<i>М. Сингаївський.</i> Марічка і звичка	84
<i>Я. Стельмах.</i> Нахаба	84
<i>А. Дімаров.</i> Історія з історією	87
<i>В. Голявкін.</i> Балакучі	94
<i>В. Голявкін.</i> «Козел-баран»	95
<i>Л. Куліш-Зіньків.</i> Попросили кенгуру	96

ЦІКАВІ ОПОВІДКИ

<i>Леся Храплива.</i> Писанки Оксанки	98
<i>А. Динник.</i> Проста арифметика	102
<i>В. Паронова.</i> Не прохось повз	103
<i>С. Воскрекасенко.</i> Проговорився	107
<i>Грицько Бойко.</i> Провалився по коліна	107
<i>І. Січовик.</i> Таємнича хвороба	108
<i>Д. Ткач.</i> Федько-капітан	113
<i>А. Динник.</i> Екзамен на моряка	121
<i>А. Криворотько.</i> Паруси	123
<i>В. Сухомлинський.</i> Через потік	124
<i>В. Сухомлинський.</i> Як Сергійко навчився жаліти	125
<i>А. Костецький.</i> Дивна звичка	126
<i>В. Сухомлинський.</i> Бабусин борщ	128
<i>В. Сухомлинський.</i> Чому мама так хвалить?	130

<i>І. Кульська. Вухатий квартирант</i>	131
<i>І. Жиленко. Гном у буфеті</i>	131
<i>В. Хмельницький. Метеликове виховання</i>	134

ЧАРІВНЕ СЛОВО

Лічилки	138
Загадки	156

КАЗКОВИЙ ВОДОГРАЙ

ЛІТЕРАТУРНІ КАЗКИ

<i>Шарль Перро. Химерні бажання</i>	162
<i>Анна Франк. Мудрий старий гном</i>	168
<i>Анна Франк. Вовки та гуска</i>	177
<i>Дональд Біссет. Паперовий змій</i>	178
<i>За братами Грімм. Три маленькі лісовички</i>	180
<i>Г. Малік. Неслухняний дощик</i>	187
<i>Й. Струцюк. Як виник Чумацький Шлях</i>	187

НАРОДНІ КАЗКИ

Мудра дівчина (Українська казка)	189
Зрадливий товариш (Індійська казка)	192
Як гукнеш, так і відгукнеться (Голадська казка)	196

Цікава книга за яскравіша зірку

Хрестоматія містить:

- вірші й оповідання відомих дитячих письменників
- казки різних народів світу
- літературні казки

Хрестоматія допоможе:

- урізноманітнити дозвілля
- навчитися читати швидко й виразно
- краще усвідомлювати прочитане
- розвинути увагу, пам'ять, творчу уяву

